

HITTA HEM
I ARKITEKTUREN
ALLT FRÅN ARLES

**TINE POPPE
BLOMMAR UT**

Fotografisk Tidskrift #3/2025

SJÄLVPORTRÄTT

NAMN Tine Poppe.
ÅLDER 68.
BOR Oslo.
HEMSIDA
tinepoppe.no

FÖR TINE POPPE är blommor och växter ett sätt att uttrycka sig. Det är genom blommorna hon förmedlar sin aktivism, och själv kände hon släktskap med dem när hon blev sjuk.

– För drygt fem år sedan kämpade jag mot cancer med tung cellgiftsbehandling, och jag använde mina älskade blommor för att fotografera hur det kändes, både fysiskt och mentalt, att få stora mängder gift injicerat för att överleva.

Ett annat projekt där blommorna berättar en stark historia är *Gilded lilies*, där Poppe placerar snittblommor i naturliga miljöer.

– Snittblommor har egentligen inget med naturen att göra. De är industriellt odlade i enorma, digitalt styrda växthus i Afrika och Sydamerika, på ställen där vatten redan är en bristvara och på marker där man kunde ha odlat mat. Blommorna flygs eller åker lastbil tusentals mil för att göra våra vardagsrum vackrare i några få dagar innan de slängs.

Blommorna är fotograferade framför bilder av platser som drabbats av klimatförändringar, fotograferade under Poppes tidigare resor

till bland annat Malawi och Nepal. Men även Norge.

Kärleken till att fotografera blommor föddes dock tidigare.

– I början av min karriär som fotograf arbetade jag med ganska tunga ämnen, jag dokumenterade bland annat både narkomaner och flyktingar. Jag kände att jag behövde göra något lättvikigare som kontrast, och då blev det blommor.

Det var först i 40-årsåldern Tine Poppe plockade upp kameran. Tidigare hade hon arbetat med stålkonstruktioner inom oljeindustrin och som grafisk formgivare, bland annat inom reklambranschen. På cv:t finns ett stort antal bokomslag för olika förlag.

– Jag var redan duktig på Photoshop och genom att skapa bokomslag hade jag lärt mig att berätta och sammanfatta en hel historia, en hel roman, i en enda bild. Så då blev det naturligt att börja fotografera själv, i början främst kommersiella uppdrag, sedan allt mer dokumentärt.

Tine Poppes bilder har vunnit en lång rad utmärkelser, bland annat i Sony World Photography Awards, IPA International Photography Awards, PX3 Prix de la Photographie Paris, LensCulture Emerging Talents Awards och LensCulture Street Photography Awards. 2019 mottog hon det prestigefulla norska Fotografiprisen.

/ OSKAR HAMMARKRANTZ

hej

OSKAR
HAMMARKRANTZ
CHEFREDAKTÖR (TF)

medverkar

Plåta en kompis, skapa ett jobb

JAG MEJLAR EN FOTOGRAF och ber om en liten porträttbild till en artikel. Får till svar att »Hej, jag har tyvärr inga bra bilder på mig själv«.

Men ta en då, tänker jag. Du är ju ändå fotograf. Och har högst sannolikt en kamera.

Det är lätt att tro att bildmaterialet alltid är i toppklass när man gör ett magasin för och om landets bästa fotografer. Och när det gäller de »riktiga« bilderna, dem vi drar stort på, levererar ni allt som oftast på högsta internationella nivå. Det är bara att se hur många svenska fotografer som vinner internationella tävlingar, visas upp på museer eller gallerier utomlands eller släpper fotoböcker på de mest prestigefulla förlagen.

Men när det gäller porträtt av fotografen själv är det en helt annan historia. En skickar en semesterbild med solglasögon, halm-cowboyhatt och ett halvt urdrucket glas Aperol i motljus. En annan skickar en bild med överfull tvättkorg i bakgrunden. Någon har en noppig och skrynklig Musse Pigg-mössa på huvudet. Och en fjärde skickar en bildfil på 47 kB. Till ett tryckt magasin.

Och nej, det är ingen idé att ni letar efter de nämnda exemplen i tidningen. De är vänligt men bestämt refuserade.

Uttrycket »personligt varumärke« myntades av journalisten Tom Peters i en artikel i tidningen Fast Company år 1997. I individualismens tidevarv gällde det alltså att nå framgång genom att se sig själv som ett varumärke, som ett företag. Med åren har synsättet tonats ned en smula, tack och lov, men det finns fortfarande poänger att hämta.

Att hitta ett telefonnummer eller en mejladress till en fotograf kräver ofta skrollande bland epilepsiframkallande animationer och

VIVIAN MEIER

Vivian Maier tar ett självporträtt i New York 1954.

innehållslösa evighetslånga textsjok skrivna på kurator-engelska. Ja, jag är kanske en boomer, men ibland vill man bara hitta just ett telefonnummer och inte titta på ett, förvisso tjuusigt, bildspel.

Men det finns faktiskt en enkel lösning på problemet med porträtten. Ta tillfället i akt och testa din nya softbox medan du tar ett självporträtt. Eller ännu hellre, ring eller mejla (om du nu hittar telefonnumret eller mejladressen) en fotografkollega och be hen ta ett porträtt på dig. Mot skäligen betalning, förstås. Se det som en arbetsmarknadsåtgärd. Om alla ringer en fotovän kan vi ha flera tusen nya fotouppdrag bland våra medlemmar redan nästa vecka. 📷

PETER CEDERLING

SJÄLVPORTRÄTT

Jag är frilansfotograf och fotograferar mest människor. I detta

nummer har jag porträtterat Anna Vnuk som tolkar Lars Tunbjörks värld på scen. För mig blev det ett försök att hitta den känslan även i min kamera.

CAROLINE HAINER

SJÄLVPORTRÄTT

Jag är frilansjournalist och filmkritiker, för bland annat

Göteborgs-Posten och SVT Kulturnyheterna. Jag är egentligen inte utbildad journalist utan har min examen i socialantropologi vilket förklarar varför jag alltid letar analyser, sammanhang och svar på frågan om varför. Som när jag skriver om ett berömt fotografi som sägs definiera ett helt årtionde.

MARIA MOLIN

ANNA SUNDESTROM

Jag är frilansjournalist och skriver personporträtt och reportage med

fokus på litteratur, konst, bild och form. I det här numret har jag intervjuat konstnären och fotografen Florence Montmare, aktuell med boken »Scenes from an Island«.

BERÄTTA DIN EGEN HISTORIA

Till nästa nummer söker vi bland annat gästkrönikör, en historia om när allt gick åt helvete och hur en bild kom till under vinjetten Inställningar.

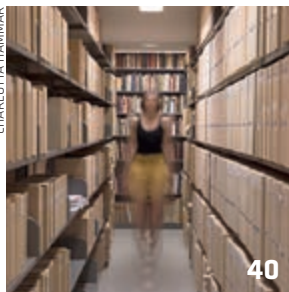

**Någon har en noppig och skrynklig
Musse Pigg-mössa på huvudet.
Och en fjärde skickar en bildfil på
47 kB. Till ett tryckt magasin.**

»Jag kände direkt att det här vill jag bli bäst på. Att fotografera arkitektur passade mig helt perfekt.« 12

CHARLOTTA HAMMAR

FELIX OPPENHEIM

ANNA KRISTINSDOTTIR

- Portfolio** / Tine Poppe / 1
- Hej** / Vikten av självporträtt / 6
- Aktuellt** / Nytt Malmögalleri / 8
- Gästen** / Ewa Stackelberg / 9
- Aktuellt** / Dubbla USA-släpp / 10
- Fem frågor** / Anna Vnuk / 11
- På jobbet** / Arkitekturfoto / 12
- Legenden** / Anton Corbijn / 20
- När allt går åt helvete** / Felix Oppenheim / 24
- Tema** / Allt från Arles / 26
- Tankar om en bild** / Caroline Hainer / 30
- Porträtt** / Florence Montmare / 32
- Kritik** / Nya fotoböcker / 40
- Bransch** / Skolfoto / 42
- Teknik** / Analog renässans / 44
- Inställningar** / Karl Nordlund / 45
- Enkät** / Att tacka nej / 46
- Fråga juristen** / Skyddsobjekt / 47
- Förbundet** / Nyheter / 48
- Styrelsen har ordet** / Jonas Berg / 49
- Utställningar** / Över hela landet / 50

aktuellt

STÄLL UT UTE

Landskrona Foto Festival firar 10 år i september 2026 och bjuder in fotografer att delta i festivalens utomhusprogram. Temat är »Displacement«, som kan tolkas fritt – från migration och klimatförändringar till existentiella känslor av främlingskap. Deadline för ansökan är 21 oktober.

ADA SÖKER BILDER

Göteborgare och sugen på att ställa ut? Glöm inte bort att ADA Formcenter Väst har en fin lokal på Masthamngatan precis vid Järntorget där fotografer kan hålla releasefester, utställningar eller samtal kring fotografi. Mer info finns på adasweden.se

DAN JÅMA HAR GÅTT BORT

Fotografen och filmaren Dan Jåma gick bort strax före sommaren, 72 år gammal. 1993 vann Jåma Stora Journalistpriset tillsammans med Folke Rydén, för deras bevakning av USA för SVT. Så sent som i maj i år tilldelades Jåma och Rydén Guldpriiset för dokumentärfilmen »Ödesvalet – 32 år med amerikanska väljare« på New York Festivals International TV & Film Awards i kategorin bästa politiska dokumentär. Dan Jåma stod också bakom kameran i flera av Stina Dabrowskis tv-projekt, där han såg till att världskändisarna blev avslappnade framför kameran.

EUSABETH OLSSON

Dan Jåma, av Elisabeth Olsson.

ULF FINNDAHL

Ulf Finndahls prisbelönta bild.

Finndahls framgångar

IN HER REFLECTION, så heter Kungsbackafotografen Ulf Finndahls bild ovan. Nyligen tog den sig till final i Pure Street Photography Grant. Det är bara en av alla tävlingsframgångar Finndahl haft i år, i övrigt kan nämnas bland annat hedersnämnden i B&W International Awards, Refocus Awards och Monovisions Awards samt en finalplats i Oslo Street Photography Competition.

NYTT FOTOGALLERI I MALMÖ

GÄNGET BAKOM uppstickar-photozinet Kran har öppnat ett fysiskt fotogalleri i Malmö.

– Vi vill skapa en välkomnande plats för fotografi där vi både lyfter det lokala och samtidigt visar svenskt och internationellt fotografi som vi själva tycker om. Inte bara etablerade fotografer. Vi har

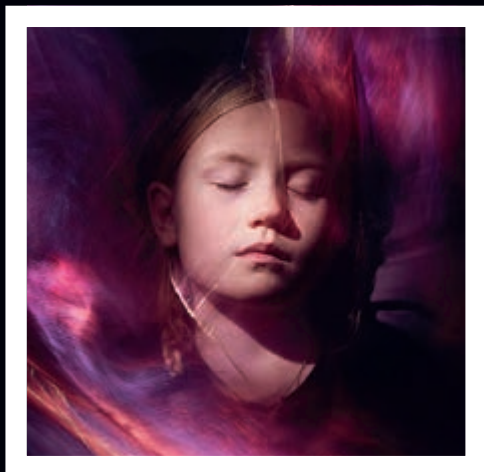
ingen specifik inriktning men startpunkten har varit gatu- och dokumentärfotografi, säger Niklas Vestberg, en av grundarna.

Tanken är även att kombinera galleriverksamheten med en butik med bland annat fotoböcker och printar.

Kran ligger på Kockumsgatan i Malmö, precis bakom Davidshallstorg.

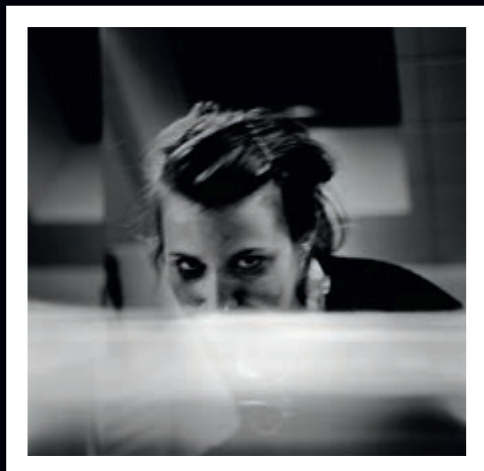

Invigningen i augusti i år.

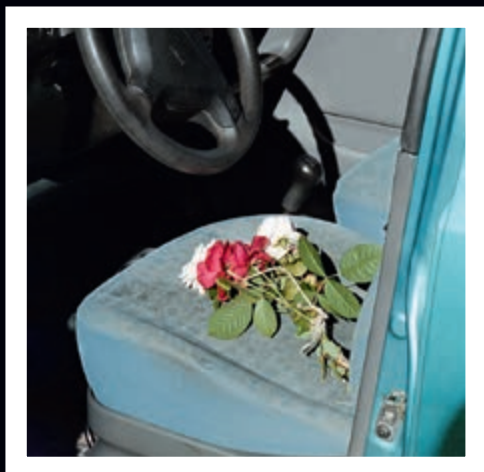
SONJA HESSLOW

Tekniskt briljant konstfoto där följarna bjuds in i Hesslows magiska miniatyrvärldar.
@SONJAHESLOW

MARTIN GLEERUP

Drömskt och rakt på sak om vartannat från ung fotograf vi hoppas få se mycket mer av.
@MARTIN_GLEERUP

KIMBERLY IHRE

Väckurerat flöde där mode möter grafiskt historieberättande.
@KIMBERLY_IHRE

gästen

EVA
STACKELBERG
FOTOGRAF &
SKRIBENT

Fotografen som tiden till slut kom ikapp

DET BLÅSTE KYLIGA VINDAR över Nybroplan i oktober 1932. En pjäs av Marc Connelly, *Guds gröna ängar*, skulle sättas upp på Dramaten. En vågad och modern satsning. Ett spel om Gamla testamentet utifrån amerikanska sydstaternas »negrospiruals« och religiositet. Gud Fader hade i rollen svartmålat ansikte, liksom de övriga skådespelarna. Pjäsen fick översvallande recensioner.

Men rasismen var rotad i landet och pjäsen lyfte både fram det judiska och det afroamerikanska. Dessutom hade man anställt Sveriges enda svarta skådespelare, Joe Sylwan. Han stod i stilig livré och mottog publiken i stora entrén.

Detta väckte ont blod. Dramatens teaterchef blev uppkallad till kung Gustav V på audiens. Där lär följande konversation ha utspelat sig:

Gustav V: Teaterchefen förstår väl att vi inte kan ha negrer på nationalscenen! Var så vänlig och lägg genast ned pjäsen!

Teaterchefen: Ers Majestät må ha sin åsikt, men jag, jag behåller min. Adjö!

Dramatens chef hette Erik Wettergren. Han var min morfar.

Om det inte varit för Andreas Gedins bok *Christer Strömholm och nazismen* hade jag bevarat den anekdoten med stolthet och inget mer. Men nu förstår jag: min generations viktigaste fotografiska ikon startade sin nazistiska aktivism just då i oktober 1932. Han var i salongen med min morfar den kvällen.

Våldsverkarna, unga män, slängde stinkbomber och stenkulor, och en av skådespelarna träffades i bröstet och blev illa skadad«

För den 15 oktober 1932, efter en vecka av lysande framgång för pjäsen, inträffade attacken. Medan andra akten pågick kastades plötsligt ruttna tomater genom salongen från andra raden ned mot scenen och parkett. Våldsverkarna, unga män, slängde också stinkbomber och stenkulor.

Morfar fick lugna den upprörda stämningen. Man inkallade polis. På flygbladen, som spritts över salen, stod att läsa: »Sverige! Vakna! Vakna till protest mot det system som tillåter sådan religionssmädelse som vi här bevittna! Reagera mot kulturförfallet!« Undertecknat: »Närvarande nationalsocialister.«

Det var rashat det handlade om, inte religion. Joe Sylwan blev också gravt misshandlad av några av gossarna, »skrudade i nazistskjortor«, enligt rapport i pressen. Övergreppet räknas som Sveriges första hatbrott mot en afrosvensk.

I fotoboken *Konsten att vara där* berättar Christer Strömholm: »Det passade mig jävligt bra att kasta tomater inne på Dramaten.«

Strömholm var 14 år och redan organiserad i Svenska nationalsocialistiska partiet (SNSP). Sedan ägnade han ett liv åt att frisera sanningen om sin nazistiska historia. Vid det här tillfället blev han inte straffad, men han gjorde sedan fler brott i nazismens namn, det sista 1945 då han, 27 år gammal, hjälpte norska nazikrigsförbrytare att fly undan rättvisan.

Både Christer Strömholm och min morfar ligger sedan länge i sina gravar. Men tiden kommer ikapp och historien upprepar sig, om än i nya kläder. 📷

aktuell

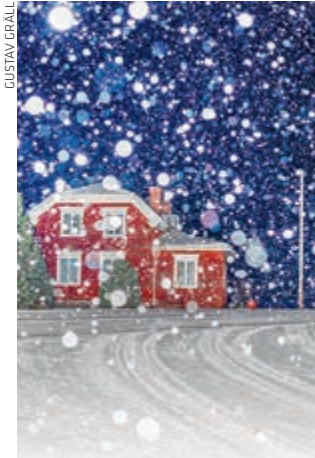
SOFIA MARCETIC TAR ÖVER ÅRETS BILD

Fotografen och bildredaktören Sofia Marcetic tar över som ny vd för Årets bild, efter Martin von Krogh. Sofia Marcetic har lång erfarenhet från bland annat TT Nyhetsbyrån, Dagens Nyheter och Upsala Nya Tidning. Hon har också arbetat som lärare på Nordens Fotoskola och tidigare varit vd för Galleri Kontrast.

- Vi lever i en tid där desinformation sprids snabbt, och där många människor får sin världsbild via sociala medier i stället för genom oberoende nyhetsförmedling. Årets bild spelar en betydelsefull roll här genom att lyfta fram och hylla det viktiga jobb som alla bildjournalister gör.

Skyddande rum. Ur Susanne Walströms nya bok »Greensburg«.

Edsbyn, av Gustav Gräll.

Dubbelt upp om USA

FOTOGRAFERNA Susanne Walström och Micke Lundström har en gång i tiden delat lokaler tillsammans i Stockholm. Nu släpper de bägge samtidigt, men helt oberoende av varandra, varsin bok om USA på tyska Kerber Verlag. Susanne Walström återvänder i sin bok *Greensburg* till en stillsam småstad i Mellanvästern som hon besökte första gången 1993, och som 2007 nästan utplånades av en tornado.

- Hur kommer det sig att en stad som nästan helt raderats från kartan väljer att inte bara bygga upp igen, utan att göra det på ett nytt sätt, med hållbarhet och miljötänk?

Micke Lundströms bok heter *Overburden* och utspelar sig i Appalacherna, en region som väckte Mickes intresse genom musiken.

- Appalacherna är i förändring. Kolgruvor stängs, städer avfolkas, och opioider och koldammslungor skördar liv i alla åldrar. Trots detta finns det ett livskraftigt hopp kvar.

GRÄLL PRYDER NORSK BOK

Fotografen Gustav Grälls snöiga bild pryder omslaget till den norska utgåvan av succé författaren Levi Henriksens nya roman »Lyset de døde ser«. Gustav Gräll tilldelades nyligen också årets Dokumentärfotopris av Arbetsmuseum i Norrköping, tillsammans med Anders Hansson och Lena Wilhelmsson.

BRÖLLOPSFEST PÅ SKANDIA

DEN 27 OCH 28 oktober är det dags för bröllopsfotomässan Way up North på biografen Skandia i Stockholm. Bland årets talare och gäster märks bland andra Karin Lundin, Linda Broström, Fabio Mirulla, Ingrid Tjernström och John Dolan. I år firar Way up North dessutom 10 år, så räkna med extra festligheter.

Marcia Resnick i New York.

PUNKPIONJÄR HAR GÅTT BORT

MARCIA RESNICK hade en viktig roll i den tidiga punkscenen som uppstod i New York i mitten av 1970-talet. Bland annat fotograferade hon Iggy Pop, Johnny Thunders och David Byrne, men även konstnärer och författare som Andy Warhol och Allen Ginsberg. Hon gick bort i somras, 74 år gammal.

NAMN Anna Vnuk.
BOR Stockholm.
GÖR Dansare,
 koreograf, dramatiker
 och regissör.
AKTUELL Sätter
 upp Lars Tunbjörks
 »Landet utom sig« på
 Kulturhuset Stads-
 teatern i Stockholm,
 premiär 12 september.
 Mellan 18 september
 och 18 januari pågår
 också en fotoutställ-
 ning med Tunbjörks
 bilder.

5 frågor

Gör scenkonst av Tunbjörks bilder

Du ska göra en föreställning av Lars Tunbjörks fotobok »Landet utom sig«. Hur kom du på idén?

– Jag kände till Tunbjörks bilder sedan tidigare, men det var när jag var på hans stora retrospektiv på Fotografiska i Stockholm som jag upptäckte dem på ett nytt sätt. De hade dragit upp jättestora bilder på väggarna och jag fastnade verkligen för att det var som stora scener. När jag stod framför en av hans mest kända bilder, den med en man i shorts som står och tittar på

en tv-apparat bredvid en ljusblå dörr, började min fantasi flyga iväg om vad som händer sedan, vem som kommer ut ur den där dörren. Så idén föddes redan 2018, sedan har den legat i träda. **Men hur gick det från idé till verklighet?**

– Maria Sid, teaterchef på Kulturhuset, mejlade mig och frågade om jag hade någon idé till något att sätta upp i höst. Jag sa att jag ville göra *Landet utom sig*, och till min stora förvåning sa de ja. Då var det bara att sätta igång.

Vad kan publiken förvänta sig?

– Det finns dans, men är ingen dansföreställning, det finns musik, men är ingen musikal. Enklast är kanske att kalla det teater. På scenen finns bland annat elva skådespelare, två barn från Svenska balettskolan och en hel stor kör från Skarpnäck.

Vad handlar föreställningen om?

– Det finns ingen direkt sammanhållande story, det är olika scener som skapar en helhet. Lars Tunbjörk brukade själv inte vilja berätta vad hans

bilder handlade om, det var betraktaren som hittade humor, vemod, politik eller vad man nu tyckte att man såg.

Vad är din egen relation till fotografi i allmänhet och Tunbjörk i synnerhet?

– Fotografi påminner om koreografi. Det är rörelser som någon valt att se ur en specifik komposition. Ibland är kompositionen nästan osynlig, mjuk. Ibland är den huvudnumret. Jag gillar att Lars bilder har så mycket liv och fantasi i sig.

/ OSKAR HAMMARKRANTZ

La Tourette, Éveux-sur-Arbresle. (Le Corbusier).

Bland skuggor och räta vinklar

Att fotografera arkitektur handlar om att se byggnader som en form av skulptur. F möter två arkitekturfotografer som båda brinner för att skildra byggnadskonsten som omger oss.

Ake E:son Lindman är utan tvekan en av Sveriges främsta och flitigaste arkitekturfotografer. Han har dagarna innan vi ses varit i Idre och fotograferat en fjällstuga åt arkitektbyrån Claesson Koivisto Rune. Idag är det 40 år sedan han fick i uppdrag att fotografera den första nationella bomässan Bo85 i Upplands Väsby. Innan dess hade han studerat på Konstfack i Stockholm och jobbat som pressfotograf i hemorten Luleå.

– Jag kände direkt att det här vill jag bli bäst på; att fotografera arkitektur passade mig perfekt. Att jobba långsamt, genomtänkt och följa ljuset i byggnaderna. Det hade dessutom gått upp för mig att jag inte var en vidare bra pressfotograf. En gång när kungaparet kom till Norrbotten såg jag hur alla andra fotografer rusade fram till dem på flygplatsen, medan jag stod sist kvar och skulle kolla om filmen var okej laddad i kameran.

Åke har fotograferat allt från svenska ambassader runt om i världen till privata hem, som

arkitekten och formgivaren Alvar Aaltos Villa Mairea i Norrmark i Finland. Redan tidigt i karriären upptäckte han den italienska arkitekten Carlo Scarpa som var en favorit bland många svenska arkitekter.

– Min fru Lena och jag åkte till Italien och jag fotograferade allt han gjort i städer som Venedig, Treviso och Verona. Scarpas byggnader är ritade så att det finns självklara blickpunkter där allt faller på plats, och jag lärde mig mycket om centralperspektivet och hur man skapar djup i bilderna. Det blev min portfolio som jag kunde visa upp när jag sökte uppdrag. Bilderna kom även att publiceras i olika tidningar.

I bokhyllan i studion står en storformatskamera. När han började hade det fotografiska hantverket sett mer eller mindre likadant ut år efter år, det var storformat som gällde när det gällde arkitekturfotografering och bilden sågs upp och ner på mattskivan. Han jobbade med både dia och svartvitt 4 x 5-tumsfilm som laddades i dubbelkassetter.

Brasiliens utrikesministerium, Brasília (Oscar Niemeyer).

– Efter en hel dag med jobb var jag nöjd om jag hade fått med mig 15–20 bilder. Att sedan få vänta på resultatet tills filmen var framkallad, det fanns en tjusning i det.

Idag använder han en digital fullformatskamera med ett Canon 24 mm tiltshiftoobjektiv. Han ser sig själv som en dokumentärfotograf, och säger sig inte vara beroende av olika tekniska prylar.

– När det gäller verktyg så är jag minimalist, det är kameran och stativet jag behöver. Allt jag fotograferar är taget i befintligt ljus.

Innan ett jobb ber E:son Lindman om att få ritningar, renderingar eller bilder som kunden tagit av byggnaden. Han sätter sig alltid in i vad arkitekten har haft för idéer och förväntningar.

– Jag tror att en nyckel till framgång för mig har varit att jag har levererat det som arkitekten eller kunden själv sett som viktigt i byggnaden. Numera har jag som en inbyggd optik i huvudet, jag kan ställa mig på rätt plats direkt.

Mycket handlar också om att ha koll på vädret, att nästan leva som en bonde. Kunden förväntar sig oftast blå himmel och små lätta moln. Självt vill Åke gärna ha ett växlande väder, ett demokratiskt ljus, där det finns plats för både sol och skugga.

– Visst, jag har tagit magiska bilder i dimma, men det är svårare. Men ingen fotograf kan komma till en plats för att där vänta ut regn och oväder och fakturera för tre dagar, det gäller att vara väl förberedd.

Under de 40 år som Åke E:son Lindman arbetat är det framför allt den tekniska utvecklingen som inneburit att bilderna förändrats.

– Detaljrikedom, färgskalor och exponering – allt är enklare idag att få till, kanske är det lite för enkelt. Ett bländarsteg fel kunde ruinera en bra bild på 80-talet, och det krävdes mycket filtrering framför optiken vid interiör fotografering, vilket var tekniskt komplicerat. Men vad gäller själva bildspråket är mycket sig likt. Det handlar fortfarande om att

»När det gäller

verktyg så är jag minimalist, det är bara kamera och stativ jag behöver.«

**ÅKE E:SON
LINDMAN**

BOR Stockholm.

**GÖR Arkitekturfotograf,
konstnär.**

HEMSIDA

lindmanphotography.com

Villa Savoye, Poissy.
(Le Corbusier).

FRIDA MELIN

BOR Stockholm.

GÖR Intendent
samlingar, Arkdes.

HEMSIDA
arkdes.se

hitta mellanrum, proportioner. Jag fotograferar nästan alltid i 90 graders vinkel mot byggnaden, ska jag bryta av mot det är det 45 grader som gäller. Numera är det sällan jag behöver justera den plats jag ställer mig på, jag hamnar oftast rätt.

Åke E:son Lindman har sällan människor i bild, och nämner att de långa slutartiderna förr inte gjorde det möjligt, som en anledning. Men han öppnar samtidigt upp sin bok *Pure architecture* som gavs ut 2010 och bläddrar fram till en bild på en magnifik spiraltrappa inne på utrikesministeriet i Brasiliens huvudstad Brasília.

– Jag har varit beskylld för att inte ha människor med i bild. Se här, en kvinna gick ner för spiraltrappan precis när jag fotograferade den och hon råkade stanna upp så pass länge att hon blev som en skala i bilden, sådant gillar jag.

Frida Melin är intendent för samlingarna på Statens centrum för arkitektur och design, Arkdes. Här finns landets största samling av arkitekturfotografi på omkring 600 000 bilder och för tio år sedan ställdes delar av den ut i utställningen *I blickfånget – foto från Arkdes samlingar*. Fotografer som CG Rosenberg, Sune Sundahl, Kerstin Bernhard med flera medverkade.

På bordet framför oss ligger ett antal negativpärmar och arkivlådor med diabilder. Pärmarna är fyllda med mellanformatsnegativ tagna av Sune Sundahl och dess svartvita kontaktkopior. Det går att se spår av arbetsprocessen genom att det på vissa bilder har ritats in hur de ska maskas av vid kopieringen. Några ska ha mindre del av himlen,

Jubileumspiren i Göteborg
(AndrénFogelström).

»**Detaljrikedom,**
färgskalor och
exponering – allt är
enklare att få till
idag, kanske är det
lite för enkelt.«

andra ska beskåras på sidorna. I en bild från Västertorps centrum i Stockholm är det barn som leker i en fontän. Vattnet sprutar vilt omkring dem. Sundahls arkiv på nästan 200 000 bilder från åren 1930–1980 fick Arkdes 1988, och nu är nästan allt digitaliserat.

– Det är en fantastisk samling som skildrar uppbyggnaden av folkhemmet och människors vardag. Vi använder dem ofta i olika sammanhang, säger Frida Melin.

När Arkdes grundades 1962 (då hette det Arkitekturmuseet) var det Sveriges Arkitekters Riksförbunds samling som kom att bli grunden till den samling de har idag. De äldsta fotografierna som skildrar arkitektur är från slutet av 1800-talet. Det senaste förvärvet är fotografen Philip Liljenbergs bilder av Jubileumsparken på Hisingen i Göteborg, där det numera finns bad, bastu och grönområden.

– Vi är lite sämre på att samla på det som fotograferas idag, och tar fortfarande emot äldre material. Ibland ger vi uppdrag till olika fotografer, som till Max Plunger när vi skulle ge ut boken *Den svenska byggnadskonsten* 1992. I den är det stämningsfulla bilder på svensk arkitektur från hela 1900-talet, säger hon.

Plunger är tillsammans med Sven Westerlund och Åke E:son Lindman exempel på fotografer verkamma under senare delen av 1900-talet som finns representerade i samlingen. Hur ett fotografiskt material som sådant är organiserat när det kommer in till Arkdes kan se väldigt olika ut. En del har sedan tidigare katalogiserats noggrant, andra mindre.

– Det som blir tydligt när man tittar igenom vårt material är att exempelvis Sune Sundahls bilder

Arkitekten Lennart Holms sommarhus i Bua, 1952, fotograferat av Sune Sundahl.

»När jag fotograferar ser jag arkitektur mer som ett skulpturalt fenomen än en byggnad.«

från 1930-talet fram till 1980-talet inte känns så tillrättlagda. Han har inte alltid människor i bild, men livet tycks pågå. I bilder från 1990-talet och framåt tycks miljöerna däremot mer ordnade och de närmar sig mer konstfoto.

Arkitekturfotografen Anna Kristinsdóttir bor i Göteborg och är i grunden utbildad arkitekt. Hon har tidigare jobbat i kombinerade roller som arkitekt och grafisk designer på både arkitektkontor och designbyråer. För tre år sedan gav Liljewall arkitekter ut fotoboken *Var dags arkitektur*, som hon både tagit bilder till och formgivit.

– Jag började fotografera på högstadiet och sedan har det följt med mig hela livet, säger hon.

Frågor Kristinsdóttir ofta ställer sig när hon är ute på jobb är om hon kan hitta en spännande rytm i arkitekturen, se kontraster eller lyfta en textur. Hon samlar alla ingredienser tills de bildar

en komposition och hon drivs av att återberätta upplevelsen av en byggnad i bild. Innan hon tar upp kameran går hon ofta runt en byggnad många gånger, och byter varv för att den inte ska upplevas statisk.

– Den förändras för varje steg. Du kan ta goda tio varv på olika distanser innan du placerar kameran. När jag fotograferar ser jag arkitektur mer som ett skulpturalt fenomen än en byggnad. Plötsligt finns det inget fram eller bak, upp eller ner, säger hon.

En arkitekt måste ha tydliga ritningar för att byggnadens idé ska realiseras på bästa sätt. Den estetiken, det vill säga sättet att förmedla detaljer och perspektiv i olika ritningar, har Kristinsdóttir anammat i sitt bildspråk alltmer genom åren.

– En teknisk ritning av en byggnad kan vara väldigt vacker i sin enkelhet och skapa en intressant känsla av 2D. Men det är fortfarande viktigt med liv och djup i bilderna jag tar, omgivningen får inte falla bort, säger hon.

»En mulen dag

kan skapa otroligt vackert blandljus och hjälper till att lyfta fram byggnadens karaktär.«

Rosenlundsverket i Göteborg.

ANNA KRISTINSDÓTTIR

BOR Göteborg.

GÖR Arkitekturfotograf, arkitekt, grafisk designer.

HEMSIDA

annakristinsdottir.com

Favoriten till kameran Sony A7III är ett Sony 100–400 mm telezoomobjektiv. I kameraväskan hittar jag även ett Sony 24–70 mm och ett Canon 24 mm tiltshiftobjektiv.

– Jag gillar när djupet i bilden trycks ihop en aning, och det skapas en komposition som kanske inte alltid går att uppleva med blotta ögat. Ofta gör jag en egen tolkning av byggnaden utöver den lista av vinklar som uppdragsgivaren kan skicka med. Det kan handla om en detalj eller en vinkel som jag upptäcker på plats, som till exempel kommunicerar gestaltningsidén av projektet på ett vackert vis. I efterhand ser jag ofta att just de bilderna används mest i kundens kommunikation, säger hon.

Kristinsdóttir jobbar med naturligt ljus, och kan uppskatta att åka ut på ett jobb i grått väder för att skapa mer realism.

– En mulen dag kan skapa otroligt vackert blandljus och hjälper till att lyfta fram texturer och byggnadens karaktär, säger hon.

Det monumentala vattentornet Våga i Varberg, ritat av White arkitekter, är ett projekt som hon nyligen fått följa som fotograf.

– Det har en stark konceptuell idé och en mäktig upphöjd placering i det vackra landskapet. Det är sällan man får fotografera projekt i sådan monumental skala. Jag kunde vara nära, men även backa och vara kilometer ifrån och fortfarande plåta vattentornet. Jag tror att jag gick i gång på antalet möjligheter att placera objektet i intressanta miljöer, med olika förgrunder. Det var ett extra roligt och kreativt uppdrag, säger hon.

Som fotograf drivs Kristinsdóttir av att utveckla nya bildidéer och att experimentera med utsnitt och kompositioner.

Trots läget i branschen, så rullar det på för mig, vilket jag är tacksam för. Många arkitektkontor jag jobbar med förstår värdet av god marknadsföring och bra bildmaterial, inte minst i sämre tider. 📸

Corbijn: Mitt liv i bilder

Anton Corbijn är aktuell med sin hittills största utställning i Sverige, retrospektiven »Corbijn, Anton« på Fotografiska i Stockholm. För Fotografisk tidskrift berättar han om tre porträtt som ligger honom extra varmt om hjärtat.

En vårdag 1972 lånade den då 17-årige Anton Corbijn sin pappas kamera och gav sig ut i kvällen för att fotografera ett lokalt rockband hemma i Holland. Sedan dess har Corbijn stått bakom ett drygt hundratal skivomslag för några av världens största artister.

Den som sett videon till Nirvanas *Heart shaped box* eller Depeche Modes *Enjoy the silence* har sett hans bildspråk, och den som haft U2:s *The Joshua tree*, Morrisseys *Viva hate*, Bon Jovis *Keep the faith*, Bruce Springsteens *Devil & dust*, Echo & the Bunnymens *Ocean rain* eller kanske till och med Per Gessles *Mazarin* i skivhyllan har ägt en liten bit konst av fotografen. På meritlistan finns också filmen *Closer*, baserad på bandet Joy Division, och thrillern *The American*, med George Clooney i huvudrollen, och spionfilmen *A most wanted man* med Philip Seymour Hoffman.

Mest känd är Anton Corbijn för sina långa samarbeten med två av världens största band, irländska U2 och brittiska Depeche Mode.

Redan 1982 fotograferade han U2 för tidningen *New Musical Express*, och 1987 fick både han och bandet sina verkligt stora genombrott med ovan nämnda skivan *The Joshua tree*. Sedan dess har Corbijn mer eller mindre varit ansvarig för bandets visuella identitet, med bland annat otaliga videor och skivomslag.

1986 påbörjades också samarbetet med Depeche Mode, med videon till *A question of time*. Därefter blev han deras huvudsakliga visuella visionär: han har regisserat musikvideor, designat scenproduktioner, fotograferat skivomslag och dokumenterat bandets utveckling i flera decennier.

– Samarbetet med U2 fördjupades faktiskt efter att jag börjat jobba med Depeche Mode, för Bono älskade färgerna i mina bilder och videor med Depeche. Bono är faktiskt ett jättestort Depeche Mode-fan.

Anton Corbijn har också samarbetet med bland andra artisten Tom Waits i många år.

– Musiker är så bra på att posera och har ofta själva en tydlig vision om hur de vill se ut. Och då blir det ingen utmaning. Så lite har jag faktiskt sökt mig bort från just musiker på senare år. 📷

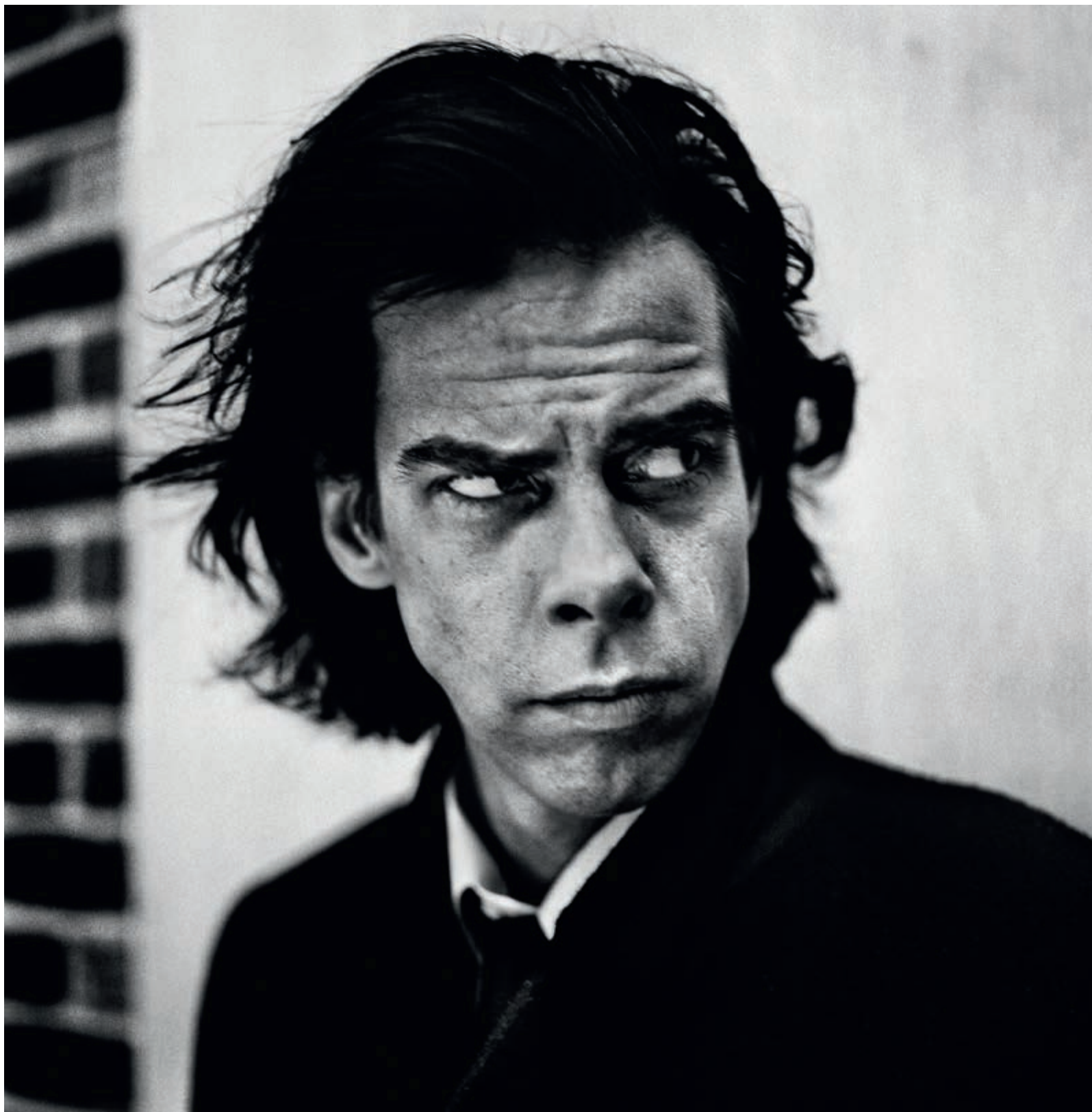
**HELENA CHRISTENSEN,
NEW YORK (1996)**

»Jag visste inte vad jag skulle göra med skönhet«

– När jag var yngre hade jag ett verkligt problem med yttre skönhet. Jag fokuserade på det som var vackert på insidan och hur man kunde få människor att se intressanta ut, inte vackra. Med supermodeller visste jag aldrig vad jag kunde tillföra till den uppenbara skönheten, eftersom de redan var så vackra. Jag visste inte vilken funktion jag kunde ha i det sammanhanget. Jag visste inte vad jag skulle lägga till.

Det förändrades lite när jag började träffa modellerna, och de blev människor för mig. Då fotograferade jag dem. Jag fotograferade ofta modeller nakna eftersom jag inte var säker på hur jag skulle integrera kläder i mitt arbete. Mode och kläder hittade så småningom sin plats i min fotografi, särskilt när jag började arbeta med musiker som hade stajlister och särskilda outfits för att uttrycka sina känslor. Även om jag inte skulle kalla mig själv för modefotograf.

Här har jag helt enkelt försökt skapa ett klassiskt, vackert porträtt. 📷

**NICK CAVE,
LONDON (1996)**

»Nick Cave ville inte bli blöt i håret«

- **Jag har jobbat länge** med Nick Cave, bland annat gjorde jag omslaget till albumet *Henry's dream* 1992, och videon till *Straight to you* från samma album.

När det var dags att plåta omslaget till *The Boatman's call* 1997 hade Nick bokat in en stor dyr studio i London. Men jag gillar inte att arbeta i studio, och fick ingen bra känsla alls. Det var för

stort, för lyxigt, för välordnat. Jag fick tjata på att få Nick utomhus, han ville verkligen inte, för det var regnigt och blåsigt och han var väldigt noga med sin frisyra, som absolut inte fick bli blöt. Till slut fick jag ut honom några minuter. Det här är inte bilden som hamnade på omslaget, men från samma plåtning. Jag kan förstå varför skivbolaget valde den bild det till slut blev, men personligen tycker jag att den här bildrutan har något eget, en speciell närhet.

Det är också en av få gånger jag fotograferat en artist framför en tegelvägg, en sliten klyscha, men här fungerar det. 📷

**PATTI SMITH,
NEW YORK (1999)**

»Patti Smith har ett väldigt intressant kroppsspråk«

– Jag har träffat Patti Smith många gånger, men egentligen bara fotograferat henne ett fåtal gånger. Hon har ett väldigt intressant kroppsspråk. Hon är själv väldigt aktiv som fotograf, så att fotografera henne bakom hennes Polaroid-kamera var ganska självklart. Den här bilden är

tagen i Paris för New York Times livsstilsmagasin T. Det är faktiskt den enda av mina egna bilder som hänger i min studio.

Jag tog en annan bild av henne samma år, fast i New York, där hon sitter i en fåtölj och delvis döljer ansiktet med sin arm. Den bilden var egentligen ett misslyckande, för jag hade av misstag laddat fel film i kameran, men så här i efterhand tycker jag mycket om den bilden. 📷

Jubileumsutställningen »Corbijn, Anton« pågår på Fotografiska fram till den 12 oktober.

**FELIX
OPPENHEIM**
ÅLDER 75.
BOR Lidingö.
GÖR Frilansfotograf.
HEMSIDA
felixoppenheim.se

»Kameraremmen snurrade sig runt halsen och jag drogs ner under vattnet«

Äventyrs- och actionfotografen Felix Oppenheim om när han höll på att drunkna i en virvlande fors i Chile 2005. Men lyckades ta sig upp igen.

TEXT OSCAR HAMMARKRANTZ FOTO FELIX OPPENHEIM

Om man som Felix Oppenheim i 50 års tid bestigit de högsta bergen, åkt skidor utför de brantaste bergssidorna och hängt ut från flygplan har det förstås varit nära att gå åt helvete många gånger.

– Några kamerahus och några objektiv har förstås gått åt, men inte så många som man skulle kunna tro, säger den idag 75-åriga fotografen.

I början av 2005 hade Felix Oppenheim fått ett uppdrag att plåta en kampanj för Ericsson.

– Det var en ny kund för mig, så jag ville verkligen göra ett bra jobb så att jag kunde få fler uppdrag för dem.

Bildidén var att fotografera rafting, alltså att färdas i gummiflotte i snabba forsar. Efter en flygresa som tog honom från Frankfurt till São Paolo och vidare till Santiago och Puerto Montt landade han till slut i den lilla byn Futaleufú i norra Patagonien.

De första dagarna gick ganska lugnt till, när Felix stod på klipporna och fotograferade flotten på avstånd.

Men den femte dagen bestämdes det att det behövdes bilder även inifrån flotten.

– Jim Coffey, vår mycket erfarna kanadensiske rorsman, övertygade mig om att det var relativt säkert att »rafta«, bara 5 eller 6 kapsejsningar på runt 250 turer per säsong. Självklart gick jag på det och givetvis kapsejsade vi. Jag spolades runt som i en tvättmaskin och svalde större delen av forsen, kom upp till ytan och slet av mig kameran för att göra mig av

med den. Men jag kom på att jag ju måste rädda bilderna, så jag hängde kameran runt halsen igen innan jag spolades ner i djupet igen. När jag till slut kom upp till ytan igen, hostande och hulkande, kom en räddningsbåt som jag lyckades klamra mig fast vid och komma iland.

Tillbaka på det lilla hotellet, med ett sprucket revben från flodfärden, försökte Felix rädda bilder och utrustning. Han plockade isär kameran och blåste med en hårtork.

– Nästa morgon kunde jag konstatera att bilderna fanns på minneskortet. Kamerautrustningen fick dock kasseras, men det är ju därför man har försäkring.

Bildbeställarna på Ericsson var uppenbarligen nöjda med Felix hjälteinsats. Snart var det dags för nästa uppdrag för samma kund. Ett segelflygplan skulle fotograferas i luften ovanför San Diego. Felix satt i ett litet tvåsitsigt Cessna-flygplan som flög bredvid segelflygplanet. Sidodörren var bortplockad för att han skulle kunna komma åt att fotografera.

– Vi flyger i 180 km/h på 1100 meters höjd och jag sitter där och dinglar ut med benen. Plötsligt känner jag hur objektivet flyger av. Jag ropar »My lens fell of« till piloten, och han tror ju att jag tappat min kontaktlins. Men det var ju värre än så. Att tappa ett 24–105 mm-objektiv från 1100 meter är ju ganska allvarligt. Hade det träffat någon nere på marken kunde personen dött. De närmsta dagarna kollade jag i alla tidningar efter en olycka med ett objektiv från skyn, men hittade

»**Några** kamera-
hus och några
objektiv har för-
stås gått åt, men
inte så många
som man skulle
kunna tro.«

inget. Så det landade nog på en åker
någonstans.

Alla Felix jobb är dock inte på exotiska
platser runt om i världen. I början av
1990-talet fick han i uppdrag av Sta-
tens fastighetsverk att dokumentera
ombyggnaden av Kungliga Biblio-
teket under jord.

– Jag skulle fotografera ner i ett
schakt, kanske 15 meter djupt. Jag
hade fått låna ett svindyrt och ljus-
starkt 50/1.0-objektiv av en kompis.

När jag skulle byta film tippade kame-
ran och stativet ner i det vattenfyllda
schaktet. En byggarbetare lyckades
gräva fram allt med en traktor. Glug-
gen var totalförstörd, och jag var rädd
för att försäkringen inte skulle gälla
lånade grejer. Men min fantastiska
assistent ritade en blyertsteckning
av hela händelsen som vi skickade
till försäkringsbolaget. Och det gick
igenom.

Felix Oppenheim började foto-
grafera 1973 i samband med att han

var reseledare i Alpema. Nu har han
hunnit fylla 75 år, men vill ändå inte
riktigt kalla sig pensionär.

– Jag gjorde ett jobb för Åka skidor
nyligen. Och så har jag börjat jobba
som skidlärare i Verbier på vintrama.

När F pratar med honom är han
hemma i huset på Lidingö och packar
inför en semesterresa till Grekland
med familjen.

– Vi ska segla. Jag kan inte bara
sitta vid poolen. Det har jag alldeles
för mycket myror i benen för. 🐛

Nan Goldin. »Young Love«, 2024.

Elefanten i rummet

Den årliga fotofestivalen i Arles hyllar det politiskt radikala och vill ge plats för »marginaliserade grupper«. Men festivalen undviker samtidigt de svåraste konflikterna.

TEXT **MARTIN GELIN**

Eftersom amerikanska Nan Goldin var hedersgäst på årets upplaga av Arles fotofestival kändes det rimligt att börja där. Den första morgonen i Arles tar jag skydd från den stekheta solen och kliver in i en mörk och sval kyrka i utkanten av den medeltida stadskärnan, där de visar Goldins oförglömliga kortfilm *Stendhal Syndrome*, en av festivalens höjdpunkter. Goldin utgår från sex antika myter för att utforska skönheten som tradition i den visuella konsten. Hennes egna stillbilder visar myterna representerade i konsthistorien, från skulpturer av Bernini och Canova, till målningar av Goya, varvat förstas med Goldins egna, unika och moderna bildspråk, där vi får se intima bilder på vänner och älskare, från de senaste två decennierna.

I samtidskonsten idag är det sällan någon större risk att drabbas av Stendhalsyndromet – att bli svimfärdig av själva skönheten i konsten. Det vackra har låg status och tongivande konstkritiker som Dean Kissick pratar hellre om vikten av »the new vulgar«, det provokativt fula. Skönhet reduceras ofta till något trivalt och dekorativt som ställs

Tony Albert, David Charles Collins och Kieran Lawson. »Warakurna Superheroes #1«, 2017.

»Anmärkningsvärt ser vi inte heller några bilder från krigets Ukraina på festivalen.«

i opposition till det politiskt radikala eller estetiskt innovativa. Goldin visar att det är nonsens. *Stendhal Syndrome* är en bildsvit så hypnotiskt vacker att den faktiskt ger mig hopp om mänskligheten, i ett mycket kort ögonblick. Så kommer den också från en av vår tids viktigaste fotografer, som dessutom råkar vara en tongivande politisk aktivist.

Vi påminns om det när Goldin tar emot festivalens stora hederspris på invigningskvällen, i den pampiga romerska amfiteatern mitt i Arles, och håller ett tal som riktar rungande kritik mot kultur-etablissemangen och implicit själva festivalen för tystnad om Gaza.

»Vi ser för första gången ett livestreamat folk-mord«, säger Goldin och bemöts förstås, som varje person som höjer rösten i denna konflikt, både av häcklare och jubel.

Goldins tal belyser elefanten i rummet på årets upplaga av fotofestivalen: här finns inga andra bilder från Gaza. Trots att festivalen rubriceras som *Disobedient images*, olydiga bilder, och ackompanjeras av ett manifest om att synliggöra marginaliserade grupper, att stå rakryggade mot »nationalism och nihilism«, så får vi inte se några exempel på de

viktigaste och mest omskakande fotografierna i världen just nu, från de brutala attackerna på Gazas civilbefolkning.

Anmärkningsvärt ser vi inte heller några bilder från krigets Ukraina på festivalen, trots att arrangörerna för tre år sedan utropade ett rungande stöd för det ukrainska folket och »alla de konstnärer och fotografer vars liv hotas av Rysslands aggression«, som de sade då.

BLAND DET MEST minnesvärda på festivalen blir därmed protesterna mot just detta. Dels från Goldin, dels i den gerillakampanj som sätts upp över hela Arles, med affischer som kort och sakligt redogör för innehållet i en rad av de oförglömliga bilderna från Gaza. Affischerna är skrivna i den formella, beskrivande stil som vi förknippar med så kallad »alt text«, som ska summera innehållet i bilder för digitala arkiv, sökmotorer och sociala medier. Många av de palestinska fotografer som representeras är själva skadade eller dödade.

Kampanjen skapades av aktivisterna No Photo, men själva idén har genomförts förut. Tidskriften *Real Review* gjorde redan i december 2023 ett

DIANA MARKOSIAN

Diana Markosian. »Mornings with You«, »Father series«, 2014–2024.

nummer där alla bilder från Gaza ersattes av just alt-texter, i ett försök att undersöka klyftan mellan bildernas innehåll och deras upplevda betydelse. Den brittiska konsthistorikern Shumon Basar sade då att »lidande har blivit en innehållskategori« på sociala medier, »a content category«, vilket kan låta dystopiskt. Men sanningen är att de här bilderna också har fått det globala engagemanget för Gazas offer att växa. Det motbevisar den välkända, flitigt citerade essän av Susan Sontag, *Regarding the pain of others*, där hon varnade för att foton av lidande kan få en avtrubbande effekt, skapa en kylig distans till personerna vi ser.

Det motsatta har uppenbart hänt med Gaza; i två år har världen sett dessa bilder och de har haft en klar effekt på folkopinionen, om inte alltid på styrande regeringar och institutioner. Det är väl just i det glappet frustrationen finns och det förklarar Nan Goldins protestaktion under inledningskvällen.

Det här hade förstås varit ett strålande debattämne för årets upplaga av fotofestivalen i Arles. Istället blir det årets gigantiska elefant i rummet.

En **oundviklig** samtidsfråga som däremot får rejält med utrymme i Arles är AI-tekniken, dess hot och möjligheter för foto och kreativitet. I flera tongivande utställningar visas fotografier som omfattat AI som ett innovativt verktyg för att föreställa sig nya världar.

Brasilien har fått särskilt utrymme på årets festival och där sticker Mayara Ferrãos bilder ut. Hon har med hjälp av AI skapat sepiatonade fotografier som ser ut att vara från sekelskiftet och visar svarta kvinnor i Brasilien i idylliska miljöer, i romantiska, lesbiska relationer.

Om många i väst, helt befogat, ser AI som ett gräsligt hot som exploaterar konsthistorien och kreativa yrkesarbetare, ökar spridningen av lögn och propaganda och förbrukar ofattbara mängder energi, så får vi här även en glimt av AI som ett radikalt verktyg som kan skapa föreställda världar, »dokumentera« en alternativ historia som aldrig ägt rum, eller som raderats från nationella narrativ på grund av förtryck och marginalisering.

I en ambitiös utställning med samtida foto från Australien ser vi en närmast identisk idé.

»Vi får en glimt av AI som ett radikalt verktyg som kan skapa föreställda världar.«

Michael Cook, från Bidjara-folket, den aboriginska ursprungsbefolkningen, har också gjort AI-bilder där aboriginerna, som idag bara utgör fyra procent av landets befolkning, istället framställs som en klar majoritet. Det är likaså ett uppdiktat förflutet som gör det möjligt att föreställa sig ett alternativt Australien utan kolonialismens brutala våld.

Båda utställningarna bygger på smarta idéer som är väl genomförda, men de är också moraliskt tillfredsställande på ett lite förenklat sätt. På gott och ont känns de lika direkta som väggmålningar av Banksy.

Men bilderna ger i alla fall en glimt av en potential som ryms i AI-tekniken, som ett nytt instrument för att gestalta utopiska alternativ till status quo.

Om AI-bilderna åtminstone har ambitionen att vidga vår fantasi så verkar festivalens sämsta utställning ha motsatt ambition. Bildreportaget *U.S. Route 1* utgår från den mest uttjatade klyschan i 2000-talets bildjournalistik: att åka runt på den amerikanska landsbygden och dokumentera Trump-väljare, i ett försök att komma under huden på denna exotiska folkgrupp, som så ofta kallas »bortglömda« samtidigt som de blir antropologiskt granskade av en miljon journalister varje vecka.

Bildserien är skapad av de brittiska fotograferna Anna Fox och Karen Knorr, som rest i fotspåren av Berenice Abbott, som gjorde en betydligt mer intressant fotosvit om den amerikanska Södern på 1950-talet. Men här finns inga nyanser, inga överraskningar och inga spår av den gåtfullhet som fick mig att själv fascineras av USA så länge. Det är bara ett fyrverkeri av uttjatade visuella klichéer, vapenbutiker och kyrkor med skyltar som proklamerar korkade, reaktionära budskap. Det är fotojournalistik som tycks ha förlorat tron på såväl journalistiken – här finns ingen nyfikenhet, inget undersökande – som på själva bildens kraft, då de för säkerhets skull väljer att fotografera texter och skyltar som gör det övertydligt vad vi ska tycka om dessa människor.

DET FINA MED ARLES är att det alltid finns något bättre runt hörnet. På gedigna Manuel Rivera-Ortiz Foundation erbjuds fyra våningar med fenomenal bildjournalistik, där jag särskilt fastnar för ett briljant bildreportage från Taiwans landsbygd och småstäder. Det är ursprungsbefolkningens minoriteter som dokumenteras när de håller liv i sina traditioner i miljöer där det moderna samhället tränger sig på. Det är djupt rörande att se dessa gamla gubbar och gummor utföra uråldriga ritualer på parkeringsplatser under det mintgröna neonlyuset från nudelbaren bredvid, eller det luggslitna vita kaklet i köket till något kommunalt center. Bilderna är tagna, helt utan sentimental exotism, av Hsiao Wei Chen och Lin Yenting för taiwanesiska *The Reporter*, en tidskrift för undersökande journalistik med stark tonvikt på foto.

En nyanserad skildring av amerikansk vardag får vi även i den fenomenala utställningen med Louis Stettners gatufoto från New York, från 1950-talet till början av 2000-talet. Stettners intima och empatiska bilder har ett tydligt arv från Édouard Boubats humanistiska foto. De är inte voyeuristiska utan bygger på dialog med de fotograferade, på tunnelbanan och på gatorna. Han lyckas fånga deras attityd och personlighet, men även skiften i samhället och kulturen, i hundratals spontana porträtt som faktiskt ger en glimt av något genuint amerikanskt, tunnelbanan som en demokratisk arena där rika och fattiga har samma värdighet.

Mycket intressant händer också på de hundratals mindre satellitgallerierna, utanför det officiella programmet. Där märks inte minst att Frankrike har blivit ett nav för afrikansk kultur och samtidskonst. På Olivier Sultans lilla men fantastiskt ambitiösa galleri för afrikanskt foto visas jättar som Malick Sidibé, men också yngre talanger som sudanesiske

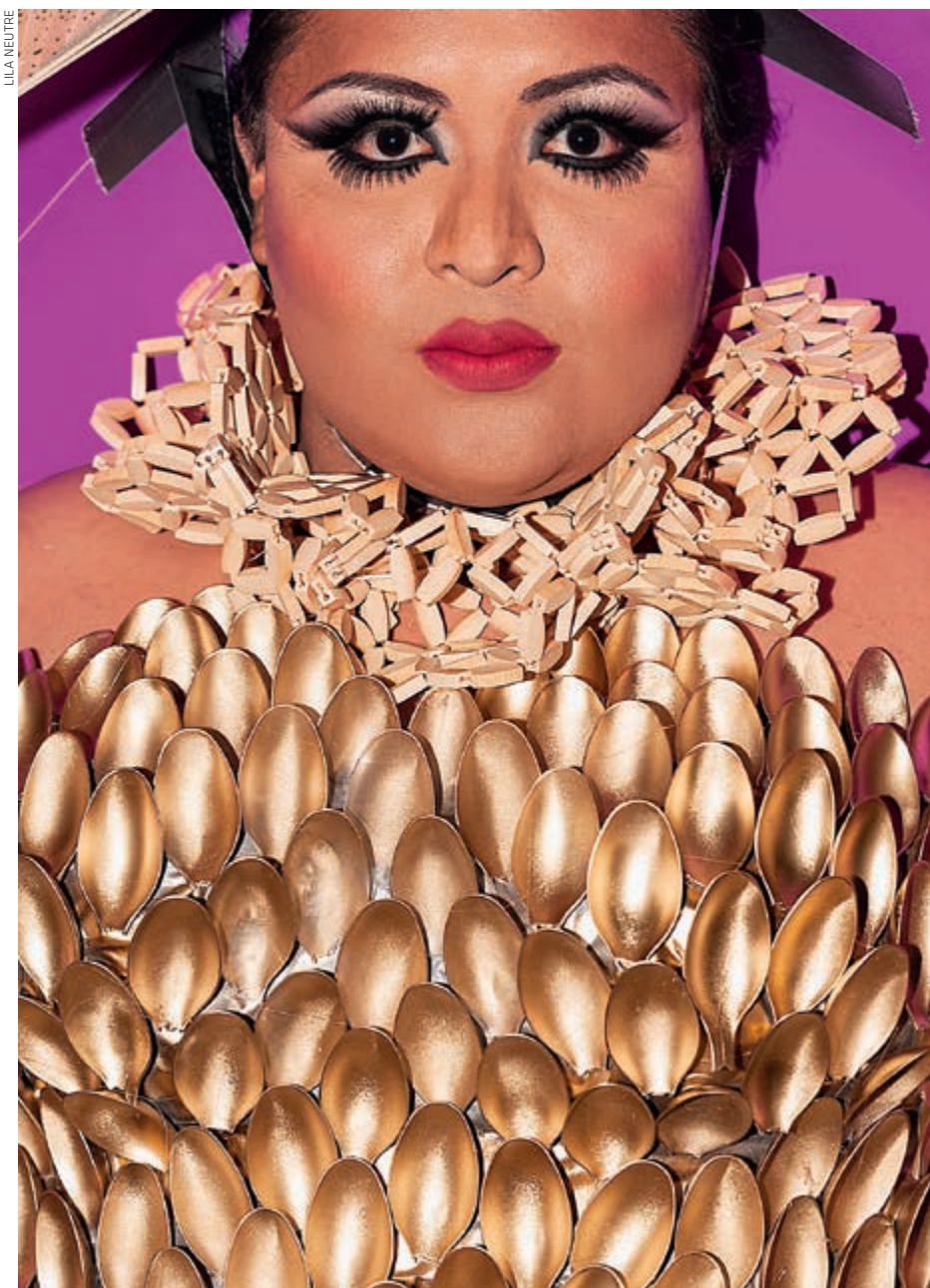
Salih Basheer, som häromåret fick ett pris på Arles för sin oförglömliga fotobok *22 days in between*, där han återvände till Khartoum för att försöka hitta bilder och visuella mementon från föräldrarna han förlorade som treåring. Frånvaron av föräldrar och familjemedlemmar som förlorats i krig och konflikter löper som en blodröd tråd genom festivalen, trots att man undviker Gaza och Ukraina.

På samma tema är även den amerikanska fotografen Diana Markosians bilder särskilt minnesvärda. I projektet *Father* visar hon djupt personliga porträtt av sin far och gestaltar inte minst tomheten efter hans frånvaro, när hon återvänder till hans gamla armeniska hembygd.

Utanför galleriet fastnar jag framför en av Arles gräddvita stenväggar, där en affisch från No Photo beskriver en annan familj, dokumenterad i en bild tagen av Doaa Albaz i Gaza, den 16 april i år: »En ung mamma ligger skadad på sjukhusgolvet. Hennes sår är inlindade i bandage. Hon håller fortfarande i sin bäbis, som dog en dag tidigare.«

FOTOFEST SEDAN 1970

Les Rencontres d'Arles (tidigare kallad Rencontres internationales de la photographie d'Arles) är en årlig sommarfotofestival i Arles, mellan Marseille, Montpellier och Avignon i södra Frankrike. Festivalen grundades 1970 av fotografen Lucien Clergue, författaren Michel Tournier och historikern Jean-Maurice Rouquette. Den 51:a upplagan av festivalen ställdes in på grund av COVID-19-pandemin, men i övrigt har festivalen hållits varje år.

Lila Neutre, »Milani Varela«, 2015.

Den ouppnåeliga gudomligheten

Journalisten och författaren Caroline Hainer fastnar i supermodellernas självsäkra blick rakt in i kameran i Peter Lindberghs fotografi från 1990.

PETER LINDBERGHs omslagsfoto för brittiska Vogue 1990 har kallats många saker. Vanligast är »starten på supermodelleran« och »definitionen av ett årtionde«. Det stämmer, men jag skulle också vilja tillägga »bilden av den ouppnåeliga gudomligheten«. Hur pretentiöst det än låter.

Den tyska fotografen hade redan två år tidigare fotograferat samma vackra, smala kvinnor i alldeles för stora vita herrskjortor stojandes på en strand. Fotot var svartvitt, modellerna hette Linda, Naomi, Cindy, Tatjana och Christy. George Michael såg bilden och gav var och en av dem en roll i musikvideon till *Freedom! '90* som regisserades av den då okända indie-regissören David Fincher, vilket i sin tur inspirerade Gianni Versace till att låta samma kvintett mima till just den låten medan de gick på catwalken.

Fotomodellerna som världen kom att känna med både för- och efternamn, kom från olika delar av världen. Här stod de nu tillsammans, sammanlänkade av två saker – deras ofattbara skönhet och deras fasta, självsäkra blick rakt in i kameran. Det är faktiskt en viktig detalj. Kolla bara på Linda Evangelistas flin. Om man ska prata om »den manliga blicken«, som man så ofta gör när det rör kvinnor på bild, så kan man i hennes fall tala om ett besvarande av denna blick. Hon ser tillbaka på oss. Inte så mycket bjuder in som bekräftar: »Ja, här finns skönhet, men den har du inte råd med.«

PETER LINDBERGH har sagt att han tyckte amerikanska Vogue var en skittråkig tidning runt 1990. Den var

»uptown, fullt av Bentleys och handväskor i krokodilskinn. Det funkade inte för mig. Jag åkte aldrig uptown«. Tydligt sa han detta rakt ut till tidningens creative director Alexander Liberman också. Modebilderna var uppstyltade och överstajlade. Modellerna såg ut som skyltdockor, hade ingenting med den genomsnittliga läsaren att göra, tyckte Lindbergh. De hade inget med mode att göra mer än bara en uppvisning av ett plagg. Han föredrog »tjejer på konstskolan. De hade gympadojor och ett syfte som inte var att bara visa upp dyra örhängen«. Tydligt ratade dåvarande Vogue-redaktören bilderna från stranden i Malibu; först när Anna Wintour tog över rollen fick de komma in i tidningen och en ny typ av modeestetik växte fram.

Ambitionen må ha varit att fånga någonting mer autentiskt och levande i sina bilder; Lindbergh pratade ofta om hur han föredrog det naturliga framför det poserande, att fånga något äkta, låta modellernas personligheter komma fram, men effekten blev snarare tvärtom: supermodellerna blev vår tids gudinnor. Det vill säga allt annat än mänskliga och levande. Bilderna var oretuscherade men visade ändå perfektion. Detta formade en hel generation unga kvinnor, däribland mig själv. Supermodellerna, till skillnad från andra modeller, var så ouppnåeliga att fantasibilden om dem inte handlade om att bli som dem (eller att få ha sex med dem) utan om att bara få stå i närheten av dem – och skämmas över sin egen medelmåttighet.

Min favorit var Cindy. Hon hade ljusa Levis och drack Pepsi, var Kalifornien-solbränd och hade vind i det tjocka, glänsande håret vart hon än gick. Hon hade brunt hår, precis som jag, i en tid då ljust regerade. I filmer var den brunhåriga tjejen antingen blondinens bästa vän eller den smarta i gänget. Hon var aldrig huvudfigur, aldrig den sexiga. Förutom Cindy, som verkade vara alla de sakerna.

Det var också grejen med supermodeller, precis som Barbiedockor kunde de tillskrivas alla möjliga personligheter och egenskaper. Linda Evangelista var ombytlig, Naomi Campbell divig och lynnig, Christy Turlington mystisk och känslig.

PETER LINDBERGH har ett känt citat om att fotografer har ett ansvar, eller i alla fall borde ha, att »frigöra kvinnor och i slutändan oss alla, från terrom som är ungdom och perfektion«. En fin tanke. Men det har aldrig funnits några mer perfekta kvinnor än 1990-talets supermodeller och det är just därför de lever kvar i inte bara mitt eget utan vårt kollektiva medvetande. I all vår moderna strävan efter kroppspositivism, ett vidgat skönhetsbegrepp och en bredare skönhetsnorm, så kommer vi hela tiden tillbaka till idealet de stod och står för. Och jag vet att det varken är populärt eller modernt att säga det, men i min värld är ett ouppnåeligt ideal hälsosammare än ett nästan uppnåeligt. En beundran av skönhet för skönhetens skull och inte för att den kanske skulle kunna bli min.

/ CAROLINE HAINER

Bilderna i Florence Montmares bok »Scenes from an Island« är tagna under ett helt decennium. Platsen där scenerna äger rum är Fårö, och allt började med ett semester-besök, då hon omedelbart fångslades av landskapet som påminde henne om en annan ö.

TEXT **MARIA MOLIN** FOTO **FLORENCE MONTMARE**

Med blicken mot det inre

» **M**itt i livet står jag här på stranden, en vild och stenig mark, vänd mot Östersjön. Karg och vindpinad vegetation som växer nära rötterna. Självsöker jag fortfarande efter mina.»

Så skriver Florence Montmare om sin bildserie *Scenes from an Island*, som först blev en utställning och nu har blivit en bok med texter av Ingmar Bergman Jr., de amerikanska konstskribenterna och kuratorerna Nancy Hall-Duncan och Natasha Chuk samt poetiska texter av Florence själv.

– Min pappa var från Kreta, en annan karg ö. När jag stod på en strand på Fårö och såg ut över havet, förstod jag plötsligt att jag hörde hemma här. Det var som om två landskap förenades i ett, säger hon.

I sitt konstnärskap återkommer hon ständigt till teman som tid, förgänglighet och identitet. Utgångspunkten är ofta en plats, där hon iscensätter fragment av berättelser som betraktaren får spinna vidare på i sin egen fantasi. Det finns en mystisk känsla i bilderna, som ofta är mångtydiga som drömmar.

De flesta av Florence Montmares verk är processbaserade och bryter upp gränserna mellan olika uttryck och konstformer – fotografi, film, performance och installation – och korsbefruktar dem. Genom att arbeta parallellt med digitalt och analogt skapar hon nya hybridformer.

– Oljemåleriet, som jag inledde min konstnärliga bana med, har influerat mina fotografiska bilder, då jag arbetar med många olika lager. Jag kan börja skissa digitalt och sedan fotografera analogt. Jag försöker slå sönder bilderna på olika sätt, berättar hon och tillägger:

– Jag gillar inte den perfekta ytan. Den skarpa, överdigitaliserade bilden är jag helt ointresserad av.

Scenes from an Island visades första gången som pop-up-utställning på Bergmancenter sommaren 2019 och sedan på Fotografiska New York och i utomhusmiljö under Helsinki Photo Festival under pandemisommaren 2020.

– Jag ville erbjuda någon form av andrum med mina bilder och gjorde ett urval med öppna drömska landskap; hav och vallmofält.

Första fröet till projektet såddes för elva år sedan då hon var på semester på Gotland tillsammans med sin man Ambrose Martos, som är skådespelare och clown och figurerar på flera av hennes bilder. Hennes mormors familj kom från Gotland och Florence har tillbringat tid på ön som barn.

– Jag vet inte vad det var, men jag var väldigt bestämd på att vi skulle resa just till Fårö. Det var som en fix idé. Vi körde runt på ön och hamnade till slut på Bergmancenter. Där fick jag tips om att söka konstnärresidens på Bergmangårdarna och det var då som bilderna började växa fram, säger hon.

Det som främst inspirerar henne med Ingmar Bergmans filmkonst, utöver det visuella uttrycket, är stämningen, miljöerna, dialogerna och de inre rum han skapar. Under åren när hon arbetade med *Scenes from an Island*, parallellt med andra projekt och uppdrag, reste hon fram och tillbaka mellan Fårö och hemstaden New York.

– Jag var golvad av platsen, det var som om en osynlig hand drog mig till sig. Samtidigt var det också ett sökande efter en sorts viloplats, bort från storstadsbrus och stress.

»**Oljemåleriet,** som jag inledde min konstnärliga bana med, har influerat mina fotografiska bilder.«

FLORENCE MONTMARE

BOR Gotland, Stockholm och New York.

YRKE Konstnär, fotograf och filmskapare.

FAVORITKAMERA

Gundlach Korona 4 x 5-tumskamera med Schneider-lins.

AKTUELL Med boken

»*Scenes from an Island*« (Kerber Verlag, Tyskland, 2024), filmen »Marta« och en utställning på Gotlands museum i Visby hösten/vintern 2025/2026.

FLORENCE MONTMARE

FLORENCE MONTMARE

FLORENCE MONTMARE

»Hela Fårös landskap är som en scenografi med ett mycket speciellt ljus. Det är som en enda stor softbox.«

Till en början ville hon skala bort allt i bilderna förutom de grundläggande elementen och linjerna där vatten möter land. Därefter föreställde hon sig olika scener som skulle kunna äga rum här.

– Hela Fårös landskap är som en scenografi med ett mycket speciellt ljus. Det är som en enda stor softbox, menar hon.

Florence fick låna kostymer från Dramatens förråd och hittade dansare och skådespelare på Gotland som hon samarbetade med i både rörlig film och stillbilder, som ett slags tableau vivant i gränslandet mellan fotografi, film, måleri och performance.

– Karaktärer började komma in i bilderna och efter hand fyllde vi landskapet med små ritualer. Aktörerna poserar, men jag avposerar dem för att nå fram till något naturligt och hitta en balans.

I meditationsrummet på Bergmangårdarna satt hon dagligen och blickade ut mot stenstranden och havet. Under en meditation strömmar tankarna fram innan du når stillhet, tomhet och tystnad. Processen med bilderna var ungefär som när man mediterar, fast tvärtom, förklarar hon.

– Meditationen har förändrat hela mitt arbets sätt kring fotografi, där bilderna blir en sorts fortsättning på det inre seendet.

Scenes from an Island är Florence Montmares andra fotobok. Den första, *America Series*, var en fotografisk roadtrip genom ett föränderligt USA, där hon slumpmässigt porträtterade människor på sin väg.

– Jag ville komma ut ur min bubbla efter pandemins isolering och träffa människor, ansikte mot ansikte, och skapa unika möten. Jag filmade och gjorde intervjuer om deras drömmar och förhopp-

»**Diane Arbus har** det här lite absurda, komiska och samtidigt djupt medmänskliga sättet att berätta på och att möta sina subjekt på, framhåller hon.«

FLORENCE MONTMARE

FLORENCE MONTMARE

ningar. Det blev samtidigt en personlig inre resa för mig: Vilken var min väg till att bli konstnär och fotograf?

Florence föddes i Wien och växte upp i Stockholm. Intresset för fotografi väcktes tidigt. Redan som barn tog hon bilder, ofta av naturen, som hon klistrade in i anteckningsböcker och skrev små dikter till.

- En av dessa böcker handlade om tid, flyktighet och drömmar, teman som jag fortfarande återkommer till.

Efter en examen i innovation och design på Linnéuniversitetet packade hon en resväska och satte sig på ett plan till New York.

- Jag stack dit på vinst och förlust med bara ett par hundra dollar på fickan. Det skulle vara ett äventyr. När man känner att någonting är rätt så måste man lyssna på det. Jag tror på instinkt, konstaterar hon.

Först fick hon jobb på en tidning och en webbyrå medan hon läste kurser i fotografi och design på School of Visual Arts i New York. En dag bokade hon en biljett till Sydamerika, tog med sig sin kamera, en ryggsäck fylld med filmrullar och en dagbok. Under resan som varade i flera månader fotograferade hon naturen och människor hon mötte. När hon återvände till New York kom hon in på International Center of Photography med bilder från resan i sin portfolio.

En av Florence Montmares mentorer var konstnären Sam Samore, som hon har arbetat tillsammans med och assisterat i hans studio i New York och Paris. Även fotografen Deborah Turbeville har varit en mentor och inspiratör för henne.

- Vi hade te-dejter då vi satt och drack rökigt te i hennes lägenhet i mytomspunna Ansonia building. Hon hade gjort några bilder med titeln *Block Island* och en av mina bilder i *Scenes from an Island*, *Persona Shore*, är inspirerad av känslan i dem. Det är en svunnen tid, men samtidigt tidlöst. Det kan vara ett minne av en sommardag, kanske i barndomen.

Andra inspiratörer är Cindy Sherman och Diane Arbus, vars dotter Amy Arbus hon hade som lärare.

- Diane Arbus har det här lite absurda, komiska och samtidigt djupt medmänskliga sättet att berätta på och att möta sina subjekt på, framhåller hon.

Processen med *Scenes from an Island* fortsätter nu med att hon tar in ett annat medium. Under hösten tillbringar Florence ett par veckor på Visby Internationella tonsättarcentrum för att arbeta med att även få in ljud i verket. I november öppnar en separatutställning på Gotlands museum med en installation som rymmer fotografi, film, text och ljud på temat synkronicitet.

Under en av sina vistelser på Gotland upptäckte Florence av en slump att hon är släkt med fotografen Marta Berglund, som var verksam i Visby för ett sekel sedan. Nu har hon gjort en film om en fotografers sökande efter sin yrkessyster, som ska visas på K special på svr nästa år, och som även kommer att bli en långfilm.

- Marta och jag har samma typ av seende då vi fotar landskap och porträtt. Jag känner igen mig i hennes konstnärliga uttryck och blick, till exempel att hon liksom jag är väldigt specifik med ljuset. Med sin närvaro tar hon fram styrkan hos sina subjekt, som framför allt är kvinnor, säger hon. 📷

Om krisen eller kriget kommer

Charlotte Hammar oroar sig för bristen på skyddsrum

Unsheltered island
Charlotte Hammar
BLACK BOOK, 2025
Form: Charlotta Hammar

DOKUMENTÄRFILMAREN Tom Alandh hade en ledstjärna när det gällde att göra film: Visa aldrig dig själv i bild. Det skulle alltid vara ämnet som var det väsentliga. Så såg också länge den svenska berättande fotografin ut. Ämnet, alltid ämnet.

I dagens fotoboksflora finner vi inte sällan en helt annan ingång där upphovspersonen är huvudsaken.

Charlotte Hammar är orolig över att det inte finns några skyddsrum på den lilla ö utanför Göteborg där hon bor. Hon beslutar sig för att ta reda på

hur möjligheten för att ta skydd vid en krigssituation ser ut.

Vi hamnar raskt inne i Göteborg där stadens stora skyddsrum visar sig vara belamrat med böcker, Humanistiska universitetsbibliotekets böcker. Här finns till exempel alla årgångar av alla telefonkataloger från 1934 och framåt. Vi får se Hammar söka skydd hopkrudden mellan dammiga bokhyllor. Berättelsen går även in på andra spår. De marmorerade försättsbladen på äldre böcker får också några egna sidor.

Berättelsen vindlar tillbaka till skärgårdsön, Styrso. Det visar sig att där finns skyddsrum, militära. De är dock plomberade sedan början av 2000-talet. I en serie naturbilder kan vi ana någon form av underjordiska byggnationer, noggrant förseglade med ce-

ment. En granne på ön har dock några sparade Kodachrome-bilder av arbetet med plomberingen. Kartongen med

småningom landar i en beskrivning i hur man bygger en shelterbox efter en engelsk manual från 1940-talet.

»Vi hamnar raskt inne i Göteborg där stadens stora skyddsrum visar sig vara belamrat med böcker.«

de gamla diabilderna i plastfickor, en bruksanvisning till en kpist och några cd-skivor redovisas på bild.

Är den här boken ett uttryck för den fragmenterade värld vi lever i idag? En oro över tänkbara krissituationer leder till en undersökning som halkar in på telefonkatalogers ryggar och vackra bokomslag och som så

Som förutom att vara bombskydd även kan fungera som matbord.

Man blir inte klokare på om skyddsrumсорon är befogad eller ej, men man får en rolig berättelse. Det ger en fläkt av den där känslan man kan få på internet, när man glömt bort vad man egentligen först sökte efter.

/ TOMMY ARVIDSON

En värld i solförmörkelse

Martina Hoogland Ivanow skapar en drömsk bildväv.

**Shadow works,
living the dream**
Martina
Hoogland Ivanow

LIVRAISON BOOKS, 2025
Form: Sandberg&Timonen

MARTINA HOOGLAND IVANOWS färgmättade fotografier presenterar en värld i ständig solförmörkelse. En värld där gåtfulla gestalter och förtegnade föremål kastar långa skuggor i släpljuset, och där skymningen är allenaådande. Som ett tjockt täcke har den lagt sig över stad och land. Allt känns ödesmättat, och liksom inväntande. Men vad som ska komma att ske tycks ändå ovisst. Kanske har något avgörande redan inträffat?

Hoogland Ivanows motiv skildrar ytor, strukturer och utsnitt, beskriver detaljer ur ett pågående flöde. En sorts filmiska sekvenser där människor utför hemlighetsfulla aktiviteter i halvdunklet. Jag bläddrar i hennes nya bok *Shadow works, living the dream* och ser i tät följd hur parader och fallna riddare, skorstensrök och ängsblommor avlöser varandra mellan boksidorna.

Ett uppslag visar ett par knappt skönjbara trädstammar i mörkret, och på andra sidan en närbild av en giraffs

öga, med fokus på djurets karaktäristiska fläckmönster. Det definitiva mötet kan äga rum här – lika gärna som någon annanstans. Hoogland Ivanow tycks söka ett läge där betydelskillnader mellan avstånd och närhet lösts upp, där förtröstan finns i avbildningens intima distans. Mellan de mjuka pärmarna lever drömmen i bildernas skuggor, som bokens titel anger.

Det är en sorts teaterverklighet vi ser. Bildurvalet består både av tidigare bokprojekt och Hoogland Ivanows många kommersiella uppdrag från olika livsstilstidningar, hopfogat till en drömsk och fragmentarisk bildväv.

Först får jag för mig att de grålockiga väninnorna i bokens inledning kanske är en utgångspunkt. De är de enda äldre personerna i boken, i förtroligt samspråk och med en speglade likhet i sina vita jumprar. Ett tvillingpar? Och bilderna som följer deras gemensamma minnen.

Men här finns ingen sammanhållen berättelse. Det rör sig mer om en situation, ett förlopp. Suggestivt genomfört, men samtidigt lite enformigt. Det dova tonläget avbryts aldrig, och bilderna framstår som mer utbytbara än unika.

/ MAGNUS BONIS

MÄRKLIGA MONUMENT

Det svenska monumentet

Mikael Cronwall
MIKAEL CRONWALL 2024
Form: M. Cronwall

Ett ufo i Sangis, ett Eiffeltorn i Dala-Järna. En riddarborg på en rastplats i Hova. Mikael Cronwall har under tre år fotograferat monument – sådana som byggts på initiativ av lokalbefolkningen eller av privata företag.

Cronwalls vida utsnitt gör att miljöerna omkring objekten hela tiden får ta plats. Där breder ett mulet, nästan folktomt Sverige ut sig som i hög grad kontrasterar alla slags fantasier eller önsningar om något ärofyllt och storslaget.

Vad berättar ett monument och vad berättar det inte? »Det svenska monumentet« anger plats men ingen vidare bakgrundsinformation kring objekten.

Vem som placerat en konstgjord giraff i en trädgård i Degeberga, och varför, förblir således ett frågetecken.

Mikael Cronwalls svartvita samling av monument visades på Österlens fotograficentrum i augusti i år. Det är gäckande och vemodiga, inte sällan roliga bilder som man vill återkomma till och veta mer om. Redan nu planerar jag en utflykt till pyramiden i Stjärneborg.

/ IDA SÄLL

PORTRÄTT I FÖRNYELSE

Early portraits

Anders Petersen
JOURNAL, 2025
Form: Anders Petersen,
Gösta Flemming

Boken »Early portraits« var från början tänkt som en redovisning av de bilder som Anders Petersens mentor Christer Strömholm hade markerat på kontaktkartor från en krog i Hamburg. Under arbetet med boken valdes de bort en efter en. »Det kändes som om de inte tillhörde mig«, säger Petersen i en text. En bok med porträtt från slutet av 1960-talet växte fram.

Vi får se kvinnor som spelar med i männens spel och visar sig nakna, par där det pågår en lekfull kamp om vem som ska underordna sig. Och människor som ser att den där underliga killen med kameran kan ge en bekräftelse.

Petersen dras outhärligt till människorna. Det är där han finner livsluften. Han har också en osviklig förmåga att läsa av och visa att vi alla bara är medmänniskor, varken bättre eller sämre. Vi får se de möten som sker och som fångas på just den där femtondels sekunden, ögonblick som aldrig upprepas.

Bilderna i denna bok är tagna 1967–1970 och har många likheter med de bilder han tar idag. Ett självporträtt som ständigt förnyas.

/ TOMMY ARVIDSON

Skolfotot klarar de nya utmaningarna

När GDPR trädde i kraft 2018 skakades skolfotobranschen om rejält. Osäkerhet hos kommunerna ledde till inställda fotograferingar och tappade uppdrag. Men sju år senare har branschen har kunskapen och tryggheten vuxit.

NÄR DU LÄSER DETTA har landets skolfotografer sannolikt betat av grupp- och porträttbilder på en bra bit över en miljon svenska skolbarn.

Det är lätt att tro att skolfotobranschen har mött tuffa utmaningar de senaste åren: dels de skärpta dataskyddsreglerna, dels att alla föräldrar numera har mobilerna fyllda med bilder på sina barn.

Men faktum är att marknaden år 2025 är stark, kanske starkare än någonsin, enligt branschorganisationen SER (Sveriges Elevfotografers Riksförbund).

– För sex-sju år sedan tappade vi uppdrag i ett rätt stort antal kommuner. Men från 2019 har vi sett en tillväxt på marknaden, och nu är efterfrågan större än före den där svackan, berättar Magnus Bagge, styrelseledamot i SER.

Bakgrunden till det tillfälliga tappet stavas GDPR. Förkortningen utläses som General Data Protection Regulation, och i Sverige använder vi begreppet Dataskyddsförordningen. Det är en europeisk förordning som reglerar behandlingen av personuppgifter och det fria flödet av sådana uppgifter inom EU.

När den började gälla i maj 2018 ersatte förordningen den tidigare personuppgiftslagen, PUL. I praktiken ökade då kraven på säkerhet vid personuppgiftsbehandling.

För skolor och kommuner innebar det högre krav på personuppgiftshandlingen i alla led, bland annat i samband med skolfotograferingar – de måste bland annat kunna garantera att alla underleverantörer och samarbetspartner har system för att kunna uppfylla regelverket.

– I branschorganisationen var vi väl förberedda på förändringarna, och hade klart för oss vad våra medlemmar behövde göra för att följa de nya reglerna. Men i många kommuner saknades den framförhållningen, och

för att inte riskera överträdelser valde de helt enkelt att avstå från skolfotograferingar, säger Magnus Bagge.

SER erbjöd direkt sina medlemsföretag utbildningar för att exempelvis kunna hantera personuppgiftsbiträdesavtal gentemot skolor och eventuella underleverantörer.

– Vi och våra medlemmar har fått ägna mycket tid åt att berätta för kommunerna hur det fungerar. Idag är kunskapsnivån en helt annan, och de känner en betydligt större trygghet kring att det sköts på rätt sätt. Numera brukar det inte vara några frågetecken kring GDPR.

En relaterad frågeställning i de här sammanhangen är hur man ser till att undvika att elever med skyddad identitet inte finns med på gruppbilder, eller åtminstone – om det räcker – inte namnges i skolkatalogen.

– I det fallet är ansvarsfördelningen tydlig: det är huvudmannen, det vill säga skolan, som ska se till att de barn som har skyddad identitet inte dyker upp vid fotograferingen

För sex-sju år sedan tappade vi uppdrag i ett rätt stort antal kommuner.

SKOLFOTO

Totalt fotograferas närmare 1 250 000 barn och ungdomar varje år på Sveriges skolor och förskolor. Branschförbundet SER (Sveriges Elevfotografers Riksförbund) bildades i januari 1991 med syfte att verka för försäljningsvillkor i enlighet med SER:s och Konsumentverkets riktlinjer. De har ett tjugotal skolfotoföretag som medlemmar.

■ Tillsvidareanställda i medlemsföretagen: cirka 130.

■ Visstidsanställda fotografer, höst: cirka 580.

■ Visstidsanställda fotografer, vår: cirka 500.

Anette Jansson-Bougt: »Vi fick se till att lära oss ordentligt hur man ska hantera personuppgifterna.«

Magnus Bagge »Kunskapen om reglerna är större idag än för ett par år sedan.«

eller ska informera oss om vad som gäller, säger Magnus Bagge.

Det här är förvisso inte heller enbart en utmaning som är kopplad till skolfotograferingen; i samband med skolavslutningen 2024 syntes ett barn som lever gömd med sin mamma på en bild från avslutningen.

– När det gäller skyddad identitet är de noggrant reglerade skolfotograferingarna ett betydligt mindre problem än alla de bilder som skolkompisar och anhöriga lägger upp på sociala medier, konstaterar han.

OCH DÅR KOMMER VI TILL den andra tänkbara utmaningen för skolfotoindustrin, alltså att många föräldrar redan har ett överflöd av bilder av barnen i sina mobiler.

– En viktig grund för de uppdrag vi får är skolornas behov av att ha fotografier på eleverna som de kan använda sig av i skolverksamheten, och snabbt identifiera barnen. Detta är ett viktigt hjälpmedel för alla skolor, förklarar Magnus Bagge.

Samtidigt: om allt färre var intresserade av att köpa produkterna så skulle förutsättningarna på marknaden förändras.

Men mobilfotograferandet har inte heller gjort att efterfrågan minskat. Det menar Anette Jansson-Bougt i Täby, som arbetar under namnet Fotonettan.

– Jag upplever att det fortfarande finns någon slags högtidlighet kring »riktiga« porträtt tagna i studio, även vid skolfotograferingar. Det blir också en proffsig bild som passar att ge bort, säger hon.

Dessutom är det väldigt vanligt att mobilbilderna blir kvar i telefonen.

– Som förälder har man så mycket annat att stå i, så det blir ett motstånd mot att behöva fundera på hur man ska få ut bilder på papper. När det då kommer möjligheten att bara

trycka på en knapp på min webbsida för att få hem en fin bild så är det så klart lockande.

Anette Jansson-Bougt började med skolfoto år 2002, och har sedan dess varje år haft några veckors intensivt fotograferande.

– Sedan är det allt administrativt runt det, så det kan bli arbete såväl sex som sju dagar i veckan under den perioden. Under resten av året gör jag en del förskolefotograferingar, eftersom de är inte lika strikt tidsbundna, och på våren kan det bli exempelvis konfirmandgrupper. Och så en massa porträtt i studio, vissa tidningsjobb.

För hennes del innebar inte GDPR något direkt hack i orderingången.

– Vi fick ju se till att lära oss ordentligt hur man ska hantera personuppgifterna, och det gäller verkligen att vara noggrann. Men jag är medlem i SER, så det går lätt att få reda på vad som gäller. I början var nog både vi fotografer och skolorna lite osäkra, men det finns ju färdiga avtal och det är inga konstigheter längre.

När hon ska peka på den största utmaningen med skolfoto är det istället tidspressen.

– Det gäller att vara väldigt förberedd och ha full koll på tekniken, för när det väl sätter igång så ska det gå undan. Och när jag är på förskolor så är det viktigt att hinna klara av fotograferingen innan barnens »mat- och sov-klocka« ringer – efter det är det ingen idé.

Det kan också sannolikt bli en ny period med högt tryck, även när de intensiva fotograferingsveckorna i början av hösten är avklarade.

– Jag tar hand om alla beställningar själv, och först blir det några veckor direkt efter fotograferingen när de köper porträtt och kataloger. Men sedan kan det bli rätt hetsigt inför jul, eftersom de här porträttbilderna kan vara bra som julklappar.

/ PETER WIKLUND

kommentar

GDPR OCH SKOLFOTO

■ På vilket sätt är GDPR viktigt för mig som skolfotograf?

– Som skolfotograf

hanterar du personuppgifter i form av bilder på barn och ungdomar. Det innebär att behandlingen av bilder omfattas av dataskyddsförordningen, GDPR. Det första steget är att fastställa vem som är personuppgiftsansvarig. Ofta är det skolan eller kommunen, men i vissa fall kan fotografen vara ansvarig för exempelvis beställningssystem och leverans till föräldrar.

■ Vad kan det innebära i praktiken?

– I de flesta fall ser man till att inhämta samtycke från vårdnadshavare, eller har ett avtal om beställning, för att man ska ha rätt att hantera bilderna. Bilderna får heller inte sparas längre än nödvändigt och måste skyddas mot obehörig åtkomst genom säkra system och rutiner.

■ Hur vet jag vad jag behöver göra?

– Beställaren, det vill säga skolan eller kommunen, bör ha interna rutiner och avtal för hanteringen av personuppgifter, men du kan också vända dig till oss på SFF om du behöver hjälp.

Astrid Nymansson, förbundsjurist.

SARA ARNALD
FOTOGRAF &
SKRIBENT

Analog renässans i hemmastudion

Att fotografera på film har fått ett uppsving, men kanske har du sagt upp din labbplats för länge sedan. Idag finns smarta, nyutvecklade system.

De digitala kamerorna trängde undan det analoga. Mörkrum lades ned, det gick för långsamt, blev för dyrt och kemin kunde vara hälsovådlig. Förstoringsapparater blev dammiga artefakter och framkallningsmaskiner kördes till soptippen. Den analoga filmens era verkade vara förbi, men som för många andra insomnade tekniker kommer alltid en renässans (Har ni hört att cd-skivorna är populära igen?).

Filmen är alltså tillbaka, trendigare än någonsin. Unga fotografer lockas av analoga kameror och letar efter känsla och autenticitet. En uppskattning av den taktila kvaliteten, det lite långsammare arbetssättet och spänningen i att vänta på resultatet. Filmens oförutsägbarhet, från utgången film till ljusläckage och experimentell framkallning, kan leda till unika bilder. Och en estetik som lockar: Det får gärna vara lite suddigt och överexponerat.

Detta uppsving har skapat en paradox. Intresset är enormt och det skapas till och med många nya filmtyper – men det är inte lika tillgängligt att framkalla då många fotolabb har lagt ner.

Därför är det extra roligt att Hampus Brink i Göteborg startat fotolabbet Bildskanning. Om vinylskivor har blivit populärt igen, så kommer det säkert finnas intresse för filmframkallning och skanning, tänkte Hampus. Och det går sannerligen som tåget. Beställningarna väller in och den unge entreprenören tycks ha att göra dygnet runt.

Blev du också lite sugen på att ta fram dina gamla kameror igen? På marknaden finns flera enkla automatiserade system för framkallning i mindre skala.

Tyska *Jobo* har sedan länge flera olika lösningar för olika framkallningsprocesser och filmtyper. Deras paket finns i olika storlekar, komplexitet och prisklasser.

AGO Film Processor tillverkas av *Vintage Visuals* som har sitt säte i Estland och har som mål

att modernisera utrustning för analog fotografering. För färgprocesser som C-41, ECN-2 och E-6 är precision i temperatur och agitation avgörande och *AGO* agiterar i Paterson-behållare och justerar framkallningstiden automatiskt. Den är också programmerbar

Blev du också lite sugen på att ta fram dina gamla kameror igen? Nu finns flera enkla system.

och uppladdningsbar via usb-c, vilket gör att den blir portabel och kan köras sladdlöst.

Italienska *Ars-Imago* uppmärksammas för sin innovativa framkallningstank *LAB BOX*, vilken gör det möjligt att ladda och framkalla film i dagsljus. Utbytbara moduler för 35 mm- och 120 mm-film gör den smidig för att framkalla enstaka rullar. Den har ingen automatisk temperaturkompensation och tanken agiteras manuellt med en vev.

Om du redan har Paterson-tankar eller planerar att framkalla större mängder film är *AGO* ett utmärkt val för att effektivisera processen och spara pengar på lång sikt. *Ars-Imago LAB BOX* är lämplig för den som framkallar enstaka rullar då och då och prioriterar bekvämlighet och enkelhet framför volym och automation. 📷

KOMPAKT FULL-FORMAT FRÅN SONY

Sony presenterar RX1R III, en ny generation av den ikoniska kompaktkameran med 61 MP fullformatsensor i ett smidigt format. Det klassiska objektivet Carl Zeiss Sonnar 35 mm f/2 T* är kvar sedan förra versionen, men autofokus-systemet har uppgraderats. Ytterligare en nyhet är att den elektroniska sökaren nu är fast monterad. Kameran använder smarta batteriet NP-FW50 som kan laddas via usb-c. Cirka priset är 59 000 kronor.

SMART FÖRVARING

Svenska Crdbag har skapat en tålig, praktisk och lätt-packad förvaringslösning för att optimera arbetsflödet för fotografer. Detta modulära förvaringssystem imponerar med sin gedigna konstruktion och praktiska fästansordningar. Ett smart märkningssystem ger snabb överblick och gör det lättare att hålla ordning både i studion och on location. En god investering för den som värdesätter sin utrustning.

CANON INFÖR LÖSENORDSSKYDD

Canon har via firmware-uppdatering lanserat kodlös för tio kameramodeller i R-serien. Funktionen ska skydda från obehörig åtkomst, drivet av EU:s cybersäkerhetsregler. Systemet kräver ett sexsiffrigt lösenord för att skydda bilder, videoklipp och kamerainställningar. Viktigt att notera är att funktionen inte förhindrar fysisk stöld då den enkelt kan kringgås med en fabriksåterställning. Fokus ligger primärt på datasäkerhet. Uppdateringen är kostnadsfri och ingen hårdvara krävs.

f/8 ISO 200
1/125 Obj: 35 mm

inställningar

KARL NORDLUND:

SVT:S KONTOR i Stockholm tillsammans med produktionsbolaget Film lance. Tv-serien *Bron* hade blivit en stor succé och nu skulle den fjärde och sista säsongen sändas. Så när det kom till att skapa key art, som pressbilder, kampanjer och så vidare, hade alla stor prestationsångest.

Plötsligt kastade någon upp sig »vi lägger skådespelarna mitt på Öresundsbron«, lite som ett skämt. Men cheferna sa ja. Så nu var det upp till mig att lösa det praktiska. Med viss panikkänsla.

Jag ringde Trafikverket och frågade om vi kunde få spärra av bron en stund i skymningen. De skickade

mig två blanketter att fylla i och till min stora förvåning sa de ja. Men med ett förbehåll: Skådespelarna fick absolut inte ligga på vägbanan.

Jag började leta efter ett ställe i närheten med samma typ av asfalt där vi kunde plåta skådisama och hittade nedlagda Bulltofta flygplats.

När det var dags att plåta på bron kom Vägverket och spärrade av ett körfält med fyra stora lastbilar, och vi åkte ut med en femton meter hög skylift. Vi ljussatte asfalten, som var ganska nylagd, svart och fin. Och så lite extra lättningssljus på räcket. Vi var tvungna att skicka in skisser på ljussättningen så att tågen som kör under bron inte

skulle tro att det var något tekniskt fel. Så där stod jag 15 meter upp i skyliften, halvt ut över havet och fotograferade i tiominuterspass mellan att de släppte på bilar och stängde av. Samtidigt skickade vi bilderna bort till Bulltofta så att teamet där skulle rigga samma ljus som på bron.

När vi lämnade bron och körde mot Bulltofta gjorde skådespelarna iordning sig så att de var beredda när vi kom. Så klev jag upp i en 15 meter hög skylift även där, för att få samma djup och perspektiv. Sedan var det bara att åka hem och lägga ihop bilderna.

Det var ett otroligt kul uppdrag, som nog aldrig skulle göras idag.«

SJÄLVPORTRÄTT

SJÄLVPORTRÄTT

SJÄLVPORTRÄTT

Konsten att tacka nej

Ibland måste man tacka nej till uppdrag – för att man inte hinner, det inte känns rätt eller är för dåligt betalt. Men hur gör man för att inte skrämman bort kunderna?

MALIN LENNARTZON @bymalott

Hej, vem är du, var bor du och vad jobbar du med?

– Jag arbetar som fotograf i Jämtland och Härjedalen. Driver också en gårdsbutik med galleri där jag visar min fotokonst.

Tackar du nej till jobb?

– Ja, det händer. Ibland är det helt enkelt nödvändigt för att kunna hålla en hög kvalitet i leveransen.

Vad är det vanligaste skälet till att du tackar nej?

– Att uppdraget ligger för långt bort geografiskt. Jag försöker begränsa resandet, både av klimatskäl och för att det ska vara hållbart tidsmässigt.

Är det någon typ av uppdrag du brukar säga nej till?

– Eftersom min styrka ligger i dokumentärt berättande och bostadsfotografi tackar jag ofta nej till uppdrag som ligger långt ifrån det. Till exempel traditionell studiofotografering eller större bröllop.

Tackar du nej till uppdrag av etiska skäl?

– Ja, om ett varumärke eller uppdrag går emot mina värderingar tackar jag nej. Jag vill kunna stå för det jag gör.

Vad brukar du säga när du tackar nej till ett uppdrag?

– Jag är ärlig, rak och vänlig. Tackar för att de tänkte på mig och förklarar varför jag inte kan ta uppdraget, vilket ofta handlar om att det ligger utanför mitt område eller att jag helt enkelt inte har möjlighet just då.

Är du rädd att kunden inte ska höra av sig igen?

– Nej, inte längre. Alla beslut att tacka nej är välgrundade. I längden bygger jag förtroende genom att vara genuin och tydlig. 📷

ELIN NERPIN @elinnerpin

Hej, vem är du, var bor du och vad jobbar du med?

– Jag bor i Örnsköldsvik och har drivit eget företag som fotograf i cirka 15 år. Gör både foto och film och vänder mig främst mot företag.

Tackar du nej till jobb?

– Ja.

Vad är det vanligaste skälet till att du tackar nej?

– Att det är för dåligt betalt eller att jag har perioder med för mycket jobb, oftast innan ledigheter som jul och sommaren. Säger även nej till alla familje- och barnfotograferingar.

Är det någon typ av uppdrag du brukar säga nej till?

– Kunder som har ett fast arvode som är alldeles för lågt, och barn- och familjefotograferingar. Jag säger nej till alla privata bilder. Bröllop tar jag mig an ibland, men lägger inte så mycket fokus på att marknadsföra mig inom det.

Tackar du nej till uppdrag av etiska skäl?

– Har inte fått sådana förfrågningar där jag behövt göra den avvägningen.

Vad brukar du säga när du tackar nej till ett uppdrag?

– Om det är ett för lågt arvode kontrar jag med den summa jag tar för jobbet. Om jag inte har tid berättar jag att jag kan göra jobbet, men vid en annan tidpunkt. Om det gäller privatpersoner säger jag att jag helt enkelt vänder mig till företag.

Är du rädd att kunden inte ska höra av sig igen?

– Absolut, även om det går bra just nu och jag har fullt upp med jobb kan det komma svårare tider. 📷

SOFIA PAUNOVIĆ @fotografia

Hej, vem är du, var bor du och vad jobbar du med?

– Bor i Norrköping och arbetar med en dokumentär inriktning. Jag har arbetat med detta i drygt 25 år och har under tiden även fotograferat kommersiellt och en hel del sport. Jag fotograferar basket på landslagsnivå.

Tackar du nej till jobb?

– Ja, det händer, men inte ofta. De flesta förfrågningar jag får känns både relevanta och intressanta.

Vad är det vanligaste skälet att tacka nej?

– När ersättningen är för låg, eller när jag inte känner att jag kan stå för det bildinnehåll som kunden är ute efter.

Är det någon typ av uppdrag du brukar säga nej till?

– Det är sällan jag får förfrågningar som jag inte vill göra, men jag har valt bort vissa typer av uppdrag där jag inte känner att jag har rätt förutsättningar att göra ett bra jobb, till exempel bröllop med orealistiska förväntningar.

Tackar du nej till uppdrag av etiska skäl?

– Jag har inte hamnat i den situationen men spontant skulle jag vilja veta hur mina bilder ska användas.

Vad brukar du säga när du tackar nej till ett uppdrag?

– Jag är ärlig när jag tackar nej. Jag förklarar varför jag inte kan eller vill ta uppdraget.

Är du rädd att kunden inte ska höra av sig igen?

– Det händer, särskilt när jag måste tacka nej på grund av tidsbrist. Men jag hoppas att ärlighet gör att dörren ändå står öppen för framtida samarbeten. 📷

LOUISE SINAGA HELMFRID

Louise Sinaga Helmfrid tilldelades vistelse- och resestipendium till Grez-sur-Loing i mars i år.

stipendier

Missa inte höstens stipendie-utlysningar

Under hösten öppnar ansökan till flera av våra stipendier: två utställningsstipendier för en fotoutställning som utformas och trycks i samarbete med Crimson under 2026, två vistelse- och resestipendium som delas ut med Gefvert Försäkringsmäklare till Grez-sur-Loing i mars 2026, samt sex vistelsestipendier som delas ut av fotoförfattarna till Atheninstitutet i Kavalla under 2026. Även ansökan till Svenska Fotobokspriset 2026 öppnar i mitten på hösten.

Läs om SFF:s stipendier, kriterier och ansöknings-tider på sfoto.se eller håll utkik i våra utskick.

fråga
juristen

PRINTA NÅGON ANNANS BILD?

Jag har hittat en gammal print på nätet som inte längre säljs. Jag funderar på att ta en skärmdump och beställa en print via en tjänst som trycker egna bilder. Hur funkar det med upphovsrätten? /Emelie

SVAR: Att ett verk inte längre finns till försäljning betyder inte att det är fritt att använda. Upphovsrätten gäller under hela upphovspersonens livstid och 70 år efter dennes bortgång, då den ärvs enligt vanliga arvsregler. Att ta en skärmdump av bilden och sedan beställa en print via en trycktjänst innebär att du framställer ett nytt exemplar av verket, vilket kräver tillstånd från den som har upphovsrätt till bilden. Det finns visserligen ett undantag i upphovsrättslagen som tillåter kopiering för privat bruk, men det undantaget förutsätter att du har tillgång till ett lagligt exemplar att utgå ifrån – en skärmdump från nätet räknas inte som det. Mitt råd är att försöka inhämta tillstånd för att trycka upp en print, typiskt sett genom att kontakta upphovspersonen eller dennes arvingar.

VEM ÄGER JOBBETS BILD?

Jag har vid sidan av mitt fotograferande ett »brödjobb« på deltid och chefen på företaget jag jobbar på har bett mig ta bilder på personalen till hemsidan. Hur funkar det med upphovsrätten till bilderna när jag fotograferar på arbetstid? /Catharina

SVAR: Enligt upphovsrättslagen är det alltid fotografen som har upphovsrätten till sina bilder och det gäller även bilder som tas inom

ramen för en anställning. Arbetsgivaren får endast en användningsrätt till bilderna i den omfattning som följer av syftet – i detta fall användning på företagets hemsida. Vill företaget senare använda bilderna i andra sammanhang, till exempel i trycksaker eller marknadsföring utanför hemsidan, behöver de ditt tillstånd.

PLÅTA SKYDDSOBJEKT?

Jag jobbar som mäklarfotograf och har till en annons plåtat en vacker utsiktsbild från en balkong. Företaget jag jobbar på reagerade på att det i förgrunden syns byggnader som tillhör försvaret och är så kallade skyddsobjekt. Vad gäller egentligen – är det bara drönarfotografering som är förbjuden, eller även vanliga foton? /Hugo

SVAR: Skyddsobjekt är byggnader och områden som anses särskilt skyddsvärda med hänsyn till totalförsvaret. Enligt den så kallade skydds-lagen kan fotograferingsförbud eller »avbildningsförbud« gälla vid vissa särskilt utpekade skyddsobjekt. Förbud mot avbildning gäller typiskt sett oavsett hur bilden tas – även från marken eller en balkong och även om syftet bara är att fånga utsikten. Bryter man mot förbudet kan det i värsta fall leda till straffansvar. Det är dock inte alla skyddsobjekt som är förenade med fotoförbud. De särskilda skyddsobjekt som lagstiftaren har försett med ett förbud mot avbildning ska ha tydliga skyltar om vilket förbud som gäller på den aktuella platsen. Mitt råd är därför att kontrollera vad skyltarna säger.

Har du en fråga? Skicka den till jurist@sfoto.se.

förbundet

UPPTÄCK VÅR NYA JURIDIKGUIDE

Vilka rättigheter har du som fotograf till dina bilder och filmer? Juridiska frågor upptar en allt större del av fotografers vardag. Det gäller att förstå hur ny teknik och nya plattformar för publicering påverkar avtal och rättigheter, samt hänga med när lagstiftningen förändras. I vår juridikguide får du en juridisk introduktion med fokus på hur du som fotograf får fotografera och sprida dina bilder, vilken rätt du har till dina bilder och filmer och vad du bör tänka på när du förhandlar och tecknar avtal.

– Genom en öppen guide för »fotojuridik« hoppas vi öka kunskapen om framför allt upphovsrätten, stärka våra medlemmar, samt bidra till en mer balanserad avtalsmarknad, säger verksamhetsledare Angelica Gerde.

Du hittar Juridikguiden på sfoto.se.

BILDBEHANDLING – PRAKTISKA TIPS

En föreläsning för dig som vill lära dig hur du kan förbättra dina bilder i efterbehandlingen. Eva-Teréz Gölin är verksam som konstnär och bildbehandlare i Göteborg, där hon också undervisar i fotografi vid HDK-Valand. Föreläsningen äger rum den 4 november.

OLLE ESSVIK

Eva-Teréz Gölin föreläser.

SUSANNE WALSTRÖM

Bild av Susanne Walström, SFF-medlem och med profil på Sök Fotograf. Tagen i Los Angeles för American Express.

Föreläsningar till frukost

VI FORTSÄTTER ATT BJUDA PÅ KUNSKAP och inspiration under hösten 2025 med ett fullspäckat program med frukostföreläsningar. Precis som tidigare år arrangeras dessa digitalt på tisdagsmorgnar klockan 9–10. Höstens program innehåller allt från AI och avtalsmallar till bildbehandling, fotoböcker och hur du tar betalt för dina tjänster. Merparten av föreläsningarna är öppna för anmälan redan nu, håll utkik i vårt kalendarium – vi fyller på med fler föreläsningar under hösten. Besök sfoto.se och anmäl dig!

FOTOGRAFER MÖTS I UMEÅ 27 NOVEMBER

TORSDAGEN DEN 27 november arrangeras *Fotografer möts i Umeå* – det första arrangemanget i en ny serie som SFF kommer att hålla på olika platser i landet. Det blir en dag med inspirerande samtal och föreläsningar, utställningar och Pecha Kucha. Boka redan nu in datumet och håll utkik på sfoto.se för mer information och anmälan.

NU ÄR PRISGUIDEN UPPDATERAD

HUR MYCKET BÖR man ta betalt för ett uppdrag? Vad är rimligt arvode för stillbild, rörligt och publicering på webb? Nu finns färsk prisstatistik och uppdaterade

riktlinjer för olika typer av fotografiska uppdrag och försäljning av arkivbilder. Syftet med Prisguiden är att ge rekommendationer om skäliga arvoden och villkor för uppdrag likväl som arkivbilder. I årets uppdateringar har särskilt fokus lagts på webb, rörligt och användningsrätter. Våra prisrekommendationer grundar sig på branschstatistik och den senaste arvodesundersökningen som gjordes i maj 2025. Du hittar Prisguiden på sfoto.se.

ANSÖK OM GESÄLLBREV

DU SOM ÄR yrkesverksam fotograf och uppfyller kriterierna kan ansöka om gesällbrev. Hos Svenska Fotografers Förbund kan

LUDWIG BORGSTRÖM

Johan Günséus, gesäll 2017.

du ansöka om gesällbrev en gång per år. Nästa ansökningsperiod är våren 2026. Gesällprov kan avläggas efter minst 4 500 timmars dokumenterad utbildning/erfarenhet i yrket eller motsvarande av branschen validerade kunskaper. Av det totala antalet timmar ska minst 1 760 timmar vara som yrkesverksam.

DAGS ATT BYTA SNI-KOD

I DECEMBER 2025 kommer SNI-koder, även kallade branschcoder, att ändras till en ny version, SNI 2025. Vi uppmanar till att registrera SNI-koden 74.200, Fotoverksamhet, då det säkerställer att ditt företag tas med i statistiken för yrkesverksamma fotografer. Därmed bidrar du till statistik som möjliggör och hjälper oss med faktabaserade beslut, forskning och debatt inom det fotografiska fältet.

Hampus Löwstedt föreläser.

OM KUNDEN INTE BETALAR

HAMPUS LÖWSTEDT från vår samarbetspartner Företagarna går igenom hur du får betalt för dina tjänster – från betalningspåminnelse till eventuell juridisk tvist. Vad gör du när kunden inte betalar i tid? Under föreläsningen får du praktiska råd om hur du hanterar obetalda fakturor – från första betalningspåminnelsen till inkasso och eventuella rättsliga åtgärder. Hampus Löwstedt reder ut vilka avgifter du har rätt att ta ut, hur ett kravbrev ska utformas, samt hur du kan gå vidare med Kronofogden eller domstol om det behövs. 21 oktober klockan 09.00.

NYA MEDLEMMAR

Alexandra Elevant, Vällingby;
Ali Lorestani, Bandhagen;
Andreas Johansson Mazzocchi, Käge;
Anna Lamberg, Stockholm;
Anna Sandström, Saltsjöbaden;
Barbara Weinzierl, Täby;
Birk Öhrlund, Göteborg;
Björn Granstrand, Vadstena;
Camilla Geidemark, Köping;
Camilla Höglund, Skellefteå;
Christoffer Hjalmarsson, Dalarö;
David Ellersten, Ödsal;
Dominique Grubstedt,

Stockholm; **Erika Gülich**, Hovmantorp; **Felix Lättman**, Stockholm; **Franz Fleissner**, Göteborg; **Hannes Knutsson**, Göteborg; **Henrik Werge**, Nora; **Jakob Åkersten Brodén**, Järfälla; **Jens Svare-Olsen**, Malmö; **Johan Adlercreutz**, Strömsbruk; **Jonas Persson**, Malmö; **Jonatan Petersson**, Blentarp; **Kira Back**, Solna; **Kriste Sibul**, Stockholm; **Krister Mattsson**, Sigtuna; **Leif Johansson**, Hörby; **Linda Ekström**, Stockholm; **Magnus Laupa**, Saltsjö-Boo; **Magnus Nordenudd**, Boden; **Marcus Bagge**, Gärsnäs; **Maria Andersson**, Sala; **Markus Senn**, Nyland; **Martin van Destru**, Vara; **Mats Karlsson**, Stockholm; **Philipp Montenegro**, Lund; **Rolf Zetterberg**, Mölnlycke; **Roy Rossovich**, Saltsjöbaden; **Sandra Franzén**, Bygdeå; **Stefan Lotrean**, Motala; **Stefan Söderlund**, Stockholm; **Tomas Enhager**, Malmö; **William Brodin**, Umeå.

HEJ MEDLEM

Hej Magnus Nordenudd, varför blev du medlem i SFF?

– Jag tycker att det är viktigt att det finns en organisation som arbetar för fotograferna och fotografins överlevnad och utveckling. Att vara medlem ger mig dessutom en kvalitetsstämpel och en trygghet i mitt arbete. Jag uppskattar att det i organisationen finns hjälp och support att få kring de juridiska frågorna som kan uppstå, möjlighet att via prisguiden kunna göra riktigt bra offerter samt bra möjligheter till utveckling via workshoppar och liknande. I mitt företag arbetar jag med företagsfotografering, eventfoto, porträtt och tar även en hel del stockbilder. Jag brinner för fotografen och fotograferar även mycket landskap, djur och natur.

Magnus Nordenudd, ny medlem.

JONAS BERG
ORDFÖRANDE, SFF

AI kan mycket, men inte känna

IBLAND HÄNDER DET där magiska ögonblicket under en fotografering, när en person som egentligen ogillar att bli fotograferad plötsligt slappnar av. Ett skratt bryter isen, blicken mjuknar och fotografen trycker av i exakt rätt ögonblick. Det är ett möte mellan människor, laddat med äkta närvaro och känslor. I kontrast ser vi nu AI-genererade porträtt som är tekniskt perfekta men som saknar den värme och äkthet som bara uppstår i ett verkligt möte.

Vi fotografer är vana vid teknikskiften. Från mörkrummets doft av kemikalier till den tysta och ganska tråkiga bildskärmen. Från bråkiga silverkristaller till högupplösta sensorer som fångar varje liten nyans och struktur. Varje skifte har förändrat hur vi arbetar, men aldrig tidigare har förändringen gått så snabbt som nu.

Fördelarna är tydliga. AI kan på några minuter gå igenom tusentals bilder och välja de som är skarpa och rätt exponerade. Den kan färgkorrigera och retuschera med en precision som tidigare krävde timmar av arbete.

Vem äger egentligen en AI-bild? Är den skyddad av upphovsrätten och vad innebär det att den är tränad på våra bilder?

Den kan skapa moodboards och storyboards, föreslå ljussättning eller komposition och ge uppdragsgivare snabba konceptskisser. För den som arbetar med stora volymer eller snäva deadlines kan det vara en ovärderlig resurs.

Men nackdelarna är lika påtagliga. När en kund kan skriva några ord och få en »fotografisk« bild på sekunder utan kamera och fotograf, pressas priser och uppdrag försvinner. Vi ser redan AI-bilder ersätta traditionella produktbilder. Det är en ekonomisk och etisk utmaning. Vem äger egentligen en AI-bild? Är den skyddad av upphovsrätten och vad innebär det att AI-modellerna tränas på miljontals bilder, inklusive våra egna, utan att vi gett tillstånd eller fått ersättning? Om vi inte sätter gränser och ställer krav riskerar vi att stå med kompetens och erfarenhet som marknaden inte längre värdesätter.

Det AI ännu inte kan är det som gör fotografi till något mer än teknik. Den kan inte stå i regnet med ett brudpar och känna när deras blickar möts. Den kan inte bygga förtroende med en person som egentligen inte vill bli fotograferad. Den kan inte improvisera när något oväntat händer på plats, känna doften, höra ljuden och fånga stunden som bara finns där och då. Det mänskliga samspelet och förmågan att vara närvarande är där vi fortfarande har vårt starkaste övertag.

Frågan är inte om AI ska finnas utan hur vi väljer att förhålla oss till den. Att förstå dess styrkor och svagheter och vara tydliga med vårt värde är avgörande. Det är skillnad på en bild som bara är genererad och en bild som är upplevd och fångad i verkligheten. 📷

■ **STEPHEN WILKES**

The Photo Gallery, Halmstad
Visas till 4 oktober

■ **JOHAN JENNY
EHRENBERG**

Abecita Popkonst & Foto, Borås
Visas till 5 oktober

■ **KENT KLICH OCH
TINA ENGHOFF**

Havremagasinet, Boden
Visas till 12 oktober

■ **WONDERLAND,
GOTLAND STORIES 2.0**

Gotlands konstmuseum
Visas till 12 oktober

■ **CLIO PAVLIDIS
ANDERSSON OCH
ANNA SCHLECHTER**

CFE, Stockholm
Visas till 1 november

■ **KARY H. LASCH**

Stadsmuseet, Stockholm
Visas till 2 november

■ **ELISABETH OHLSON**

Fabriken, Bästekille
Visas till 2 november

■ **SARA STARKSTRÖM**

Borgholms slott, Borgholm
Visas till 2 november

■ **JOHAN O E**

Konstmedjan, Nääs fabriker
Visas till 13 december

■ **DOKFOTOSALONG 2025**

Arbetets museum, Norrköping
Visas till 18 januari 2026

■ **ANDERS PETERSEN
MÖTER JOHAN RENCK**

Nationalmuseum, Stockholm
Visas till 11 januari 2026

■ **ANNA RIWKIN**

Judiska museet, Stockholm
Visas till 22 februari 2026

VIVIANE SASSEN

■ **VIVIANE SASSEN**

Modigt mode från 30 år

Nederländska fotografen Viviane Sassen kommer nu till Fotografiska Stockholm med sin första stora retrospektiva utställning. I »Phosphor: Art & Fashion 1990-2023« får vi följa med på 30 år av kreativ utveckling och storslagna fotografiska verk. Viviane Sassen, som idag bor i Amsterdam, levde de första åren av sitt liv i Kenya där hon fortfarande hämtar en stor del av sin inspiration. Utställningen inleds med några av hennes mest välkända verk, främst skapade på den afrikanska kontinenten mellan 2004 och 2014.

Fotografiska, Stockholm | Visas till den 23 november

LENA GRANEFELT

■ **LENA GRANEFELT**

Tre olika fotografiska projekt signerade Lena Granefelt på Passagen i Linköping. Projekten visar tre sätt att möta naturens dolda och hemliga värld.

Passagen, Linköping
Visas till den
17 januari 2026

Ansvarig utgivare

Oskar Hammarkrantz
oskar.hammarkrantz@sfoto.se

Chefredaktör (tf)

Oskar Hammarkrantz

Art direction och layout

Anton Hull och Maria Loohofvud,
Pasadena Studio
hello@pasadenastudio.se

Korrektur Maria Taubert

Redaktionsråd

Jonna Dagliden Hunt, Anna
Henriksson, Heather Ferrigan,
Peter Wiklund, Sophie Tisell.

Repro Torndahl

Omslagsbild

Tine Poppe

Tryckeri

Trydells, Laholm

Hemsida

fotografisktidskrift.se

Redaktionsadress

Artillerigatan 6, 5 trappor
114 51 Stockholm

För icke beställt material
ansvaras ej.

Prenumeration

Martin Halldin 08-700 00 06
prenumeration@sfoto.se
450 kronor/helår
700 kronor/helår, utland
bankgiro 274-9075

Lösnummer kan beställas
från kansliet för 125 kronor
inklusive moms.

**Vill du sälja Fotografisk
Tidskrift som lösnummer?**

ekonomitjanst@natverkstan.net

Annonser

annons@sfoto.se

Ägare

Svenska Fotografers Förbund (SFF)
Artillerigatan 6
114 51 Stockholm
08-700 00 06
sff@sfoto.se
www.sfoto.se

”Vad vill jag egentligen med mitt fotografi?”

”Jag vet att jag behöver en förändring – men var börjar jag?”

”Jag vill ta nästa steg – men vet inte hur.”

Som fotograf brottas man ofta med just de här tankarna, men de gäller lika mycket i livet i stort.

Coaching hjälper dig att få klarhet, förstå dina hinder och hitta modet att ta steget vidare – i ditt fotografi, i din karriär och i livet!

Som läsare av Fotografisk Tidskrift får du ett särskilt erbjudande:
50% rabatt på dina tre första samtal.

Scanna QR-koden för att läsa mer och boka ditt första samtal!

Ackerup Coaching

Tel: 0736-424757 | andreas@ackerupcoaching.com | ackerupcoaching.com

Vi har bett SFF-medlemmar att fånga tillfällena då det känns tryggt att vara försäkrad.

Fotografi: Anna Clarén

Efter en månads hårt arbete levererades 42 kärleksrecept i bild och text. Jag och kokboks-författaren Kristina Eriksson väntade på formgivarens insats, men tiden gick utan svar. Till slut nåddes vi av beskedet att förlaget gått i konkurs. Vi krävde ersättning och att få tillbaka mina analoga 6x6 originaldior – utan resultat. Efter några veckor återfick jag bilderna. Den utlovade ersättningen såg vi aldrig röken av – men vi klarade oss i vart fall undan några ombudskostnader vid rättslig tvist.

I berättelser om kokböcker är slutet oftast gott. Så även detta. Vår förföriska kokbok ville gärna Albert Bonniers förlag ge ut. Släppet var på Alla hjärtans dag.

Du tar bilden. Vi tar hand om försäkringen.

Ring oss på 08-440 54 40 eller besök gefvert.se

Gefvert

En del av Söderberg & Partners